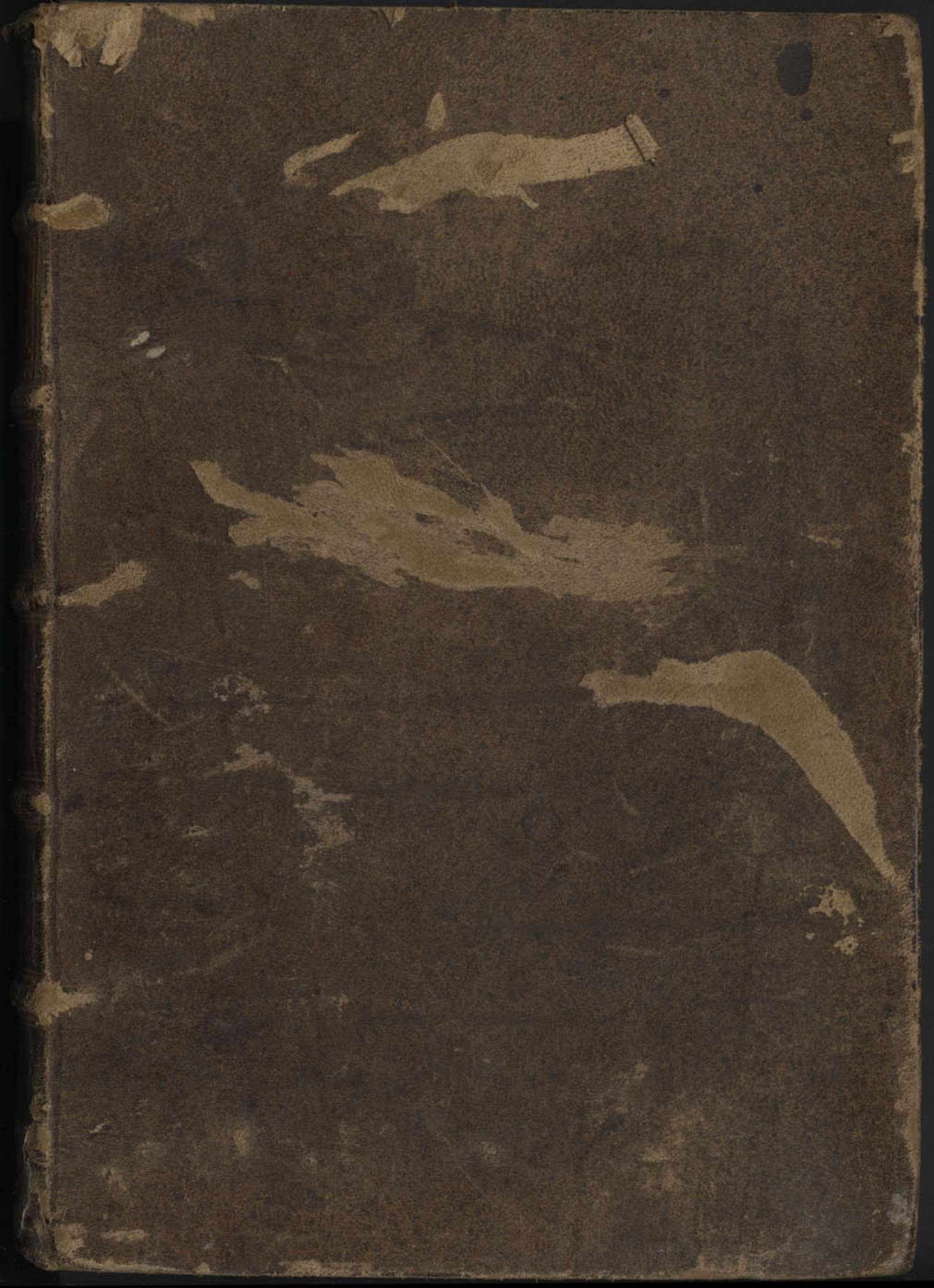

Casa 4
Gab. 31
Est.
Tab.
N.° 13

Sala H
Gab.
Est. 16
Tab. 5
N.°

M-5-2

H
D
22
11

TRATADO
DA FORMA
DOS
LIBELLOS.

H
1)
22
11

TRATADO
DA FORMA
DOS
LIBELLOS.

TRATADO
DA FORMA
DOS
LIBELLOS.

TRATADO
DA FORMA
DOS LIBELLOS,
DAS
ALLEGAÇÕES JUDICIAES,
Do processo do Juizo Secular, e Ecclesiastico, e dos Contratos, com suas Glossas,

DO LICENCIADO

GREGORIO MARTINS
CAMINHA.

51345

REFORMADO DE NOVO

COM ADDIÇOENS, E ANNOTAÇOENS COPIOSAS
das Ordenações novas do Reyno, Leys de Castella, e modernos, e outras fórmas de Libellos, Petições, e Allegações Judiciaes, como Processo do Tribunal da Legacia, e das Revistas.

COMPOSTAS PELO DOUTOR

JOAÕ MARTINS
DA COSTA,

Advogado na Corte, e Casa da Supplicaçaõ.

COIMBRA:

Na Officina dos Irmãos, e Sobrinho Ginioux, Impressores do Santo Officio.

M. DCC. LXIV.

Com todas as licenças necessarias.

UNIVERSIDADE DE COIMBRA BIBLIOTECA DA Faculdade de Direito

FACULDADE DE DIREITO BIBLIOTECA N.º 55564

Livraria do Coll.º dos Militares.

TRATADO

DA FORMA DOS LIBELLOS

DAS

ALLEGAÇÕES JUDICIAES,

Do processo do Juizo Secular, e Ecclesiastico, e dos Contratos, com suas Glossas,

DO LICENCIADO

GREGORIO MARTINS

LAMEGA,

REFORMADO DE NOVO

COM OBSERVAÇÕES E ANNOTAÇÕES COMPOSTAS

das Ordenações novas do Reyno, Cap. da Caffellaria mayormente, e outras Leys de Lisboa, Portalegre, e Allegações Judiciaes, como Procella do Tribunal da Legoa, e dos Reytoes.

COMPOSTAS PELO DOUTOR

JOAÕ MARTINS

DA COSTA,

Advogado na Corte, e Caza da Supplicação.

COIMBRA:

Na Officina dos Irmãos, e Socios Chrisostomos, Impressores do Santo Officio.

M. DCC. LXIV.

Com todas as licenças necessarias.

TABOADA
DOS LIBELLOS
DESTE LIVRO.

Libello na reivendicaçaõ, fol. 1.

Libello na acçaõ confeſſoria, para pedir ſerventia, fol. 6.

Libello ſobre a acçaõ negatoria para tirar ſerventia, fol. 9.

Libello ſobre a acçaõ revocatoria pelos bens, que o devedor alheou em perjuizo do a credor, fol. 11.

Libello na acçaõ quazi ſerviana para pedir a prenda, e couſa obrigada, fol. 14.

Libello in ſerviana in rem, q̃ ſe chama tacita hypotecaria, fol. 16.

Libello ſobre a acçaõ inſtitoria, f. 18.

Libello ſobre a acçaõ exercitoria, fol. 19.

Libello ſobre a acçaõ mutui, fol. 20.

Libello ſobre a acçaõ cõmodati, f. 23.

Libello ſobre a acçaõ depoſiti, f. 24.

Libello na acçaõ mandati, fol. 27.

Libello na acçaõ pro ſocio, fol. 29.

Libello na acçaõ ex locato, fol. 33.

Libello na acçaõ ex empto, fol. 36.

Libello na acçaõ de evictione, f. 40.

Libello na acçaõ familiæ erciſcundæ, fol. 43.

Libello na acçaõ communi dividundo, fol. 46.

Libello na acçaõ finium regundorum, fol. 48.

Libello na acçaõ negotiorum geſtorum, fol. 50.

Libello na acçaõ tutelæ, fol. 52.

Libello na acçaõ pignoratitia, f. 55.

Libello na acçaõ petitionis hæreditatis, fol. 56.

Libello na acçaõ de dote do marido, fol. 58.

Libello na acçaõ do engano de mais de ametade do juſto preço, f. 59.

Libello na acçaõ redhibitoria, f. 61.

Libello na acçaõ quanto minoris, fol. 62.

Libello na acçaõ, quod metus cauſa, fol. 63.

Libello na acçaõ de dolo, fol. 66.

INDEX

Libello na acçaõ ad exhibendũ, f.68.
Libello ſuper poſſeſſorio in interdicto unde vi, fol. 69.
Libello no interdicto uti poſſidetis, 73.
Libello in interdicto adipiſcendæ, fol. 75.
Libello de injuria civelmente intentado, fol. 76.
Fórma de petiçaõ de injuria verbal, fol. 77.
Libello ſobre a acçaõ legis Aquiliæ, fol. 78.
Libello na acçaõ noxali, fol. 80.
Libello contra vocantem in jus ſine venia, fol. 81.
Libello na acçaõ de furto, fol. 82.

TABOADA DAS COUSAS DA ORDEM DO Juizo Secular.

FOrma da ordem judicial do Juizo Secular, que ſe uza em eſtes Reynos, fol. 84.
Eſtylos dos Auditorios da Cidade de Lisboa, ſobre a fórma das citações, fol. 87.
Fórma da contrariedade, fol. 89.
Fórma da Replica, fol. 90.
Fórma da Treplica, fol. 91.
Fórma, que ſe uza no accumulativo, fol. 92.
Fórma da contrariedade do accumulativo, fol. 93.
Fórma da replica do accumulativo, Ibidem.
Fórma da treplica, fol. 94.
Fórma dos embargos de contraditas, fol. 95.
Fórma do deſpacho do Juiz, ſobre as contraditas, quando as naõ recebe, fol. 96.
Fórma do deſpacho, quando ſaõ de receber, Ibidem.
Fórma das razões a final, fol. 97.
Fórma da concluſaõ na cauſa, f. 98.
Forma da ſentença definitiva condemnatoria, Ibidem.
Fórma da ſentença de abſolviçaõ, Ibidem.
Fórma da appellaçaõ, fol. 100.
Fórma das razões no caſo da appellaçaõ, e das licenças pedidas ſobre artigos de nova razaõ, fol. 101.
Fórma do deſpacho, quando ſe dá licença para formar artigos de novo, fol. 102.
Fórma da ſentença na ſegunda inſtancia confirmatoria, fol. 103.
Fórma da ſentença revocatoria, Ib.

Das excepções. fol. 103.

Fórma das excepções declinatorias, e dilatorias, fol. 104.
Fórma do deſpacho do Juiz, quando naõ recebe a excepçaõ, fol. 106.
Fórma do deſpacho do Juiz, quando a recebe, Ibidem.

Fór-

INDEX

Fórma da ſentença ſobre a excepçaõ, que procede, fol. 107.
Fórma da ſentença ſobre a excepçaõ, quando naõ procede, Ibid.
Fórma no aggravo da ſentẽça interlocutoria, fol. 108.
Fórma da Petiçaõ para hirẽ os Autos por aggravo, Ibidem.
Deſpacho do Corregedor na Petiçaõ, Ibidem.
Deſpacho do Corregedor no aggravo, quando naõ he aggravada a Parte, fol. 109.
Deſpacho do Corregedor, quando he aggravado o aggravante, Ibid.

Fórma das Excepções peremptorias, fol. 110.

Deſpacho do Juiz, quando as naõ receber, fol. 111.
Deſpacho, quando as recebe, Ibid.
Sentença, quando a excepçaõ proceder, fol. 112.
Sentença, quando a excepçaõ naõ proceder, Ibidem.
Fórma dos embargos, que allegaõ antes de abertas, e publicadas, fol. 113.

Das Soſpeições.

Fórma da ordem das ſoſpeições, fol. 114.
Deſpacho do Juiz, quando as ſoſpeições naõ procedem, fol. 116.
Deſpacho, quando procedem, Ibid.
Deſpacho, e ſentença ſobre as ſoſpeições provadas, Ibidem.
Sentença, quando ſe naõ provaõ, fol. 117.

Dos embargos, que ſe allegaõ á Sentença, ou execuçaõ. fol. 118.

Fórma dos embargos de nullidade, fol. 118.
Deſpacho do Juiz, quando os naõ recebe, fol. 119.
Deſpacho, quando ſaõ de receber, fol. 120.
Requerimento de aggravo, Ibid.
De Bachalaureis, & Advocatis, Ibidem.
De Magiſtris, ſeu Doctoribus Artium late annotatio 54. numer. 7. cum ſequentibus, & fol. 121.
Outra intimaçaõ de aggravo, f. 125.

Petições accreſcentadas de novo, com addiçaõ nova.

Forma da Petiçaõ de aggravo á Relaçaõ, Ibidem.
Fórma da Petiçaõ de reviſta, f. 126.
Fórma do proceſſo das reviſtas, Ibidem, & ſeqq.
Fórma dos artigos de habilitaçaõ, fol. 130.

Petições.

Petiçaõ de Carta de ſeguro negativa, fol. 131.
Petiçaõ de Carta de ſeguro confeſſativa com defeza, fol. 132.
Deſpacho do Corregedor, Ibidem.
Petiçaõ para o Corregedor avocar o feito, fol. 133.
Fórma dos deſpachos na Petiçaõ, Ib.
Petiçaõ para Carta de confirmaçaõ dos Juizes, fol. 134.

Peti-

INDEX

Petiçaõ para carta de finta, Ibidem.
Petiçaõ a Sua Mageſtade para demandar o R. perante algum certo Juiz de ſeu foro, fol. 135.
Petiçaõ para algum certo Juiz tomar conhecimento da demanda, que pende, Ibidem.
Petiçaõ para perdaõ do caſo antes de ſe livrar, fol. 136.
Petiçaõ para perdaõ de degredo, fol. 137.
Petiçaõ para perdaõ da fugida da cadea, quando ſe quer livrar do caſo, porque era prezo, Ibidem.
Petiçaõ para legitimaçaõ fol. 138.

Fórma da ordem Judicial do foro Eccleſiaſtico, fol. 139.

Fórma do Libello matrimonial, Ibidem.
Fórma das razões do Author, e do Reo, fol. 141.
Fórma do deſpacho do Vigario Geral ſobre o recebimento do Libello, fol. 142.
Fórma da conteſtaçaõ, Ibidem.
Deſpacho ſobre a conteſtaçaõ, Ibidem.
Fórma de proceſſar, fol. 143.
Appellaçaõ, Ibidem.

De novo.

Fórma da Petiçaõ, em que o Pay ſe offerece dar copia de ſua filha para ir a perguntas, Ibidem.
Fórma do deſpacho ſobre as perguntas, Ibidem.
Fórma do Libello nos deſpoſorios de futuro, fol. 144.
Fórma do deſpacho ſobre o recebimento do Libello, Ibid.
Fórma dos embargos a ir a cauſa avante, Ibid.
Fórma dos deſpachos do Vigario, Ibidem.
Fórma da contrariedade nos deſpoſorios, fol. 145.
Fórma do deſpacho ſobre o recebimento, Ibidem.
Fórma da ſentença, Ibidem.
Fórma do deſpacho ſobre o recebimento da Appellaçaõ, Ibidem.
Fórma do deſpacho da Relaçaõ Eccleſiaſtica ſobre o aggravo, f. 146.
Fórma da Appellaçaõ do deſpacho, Ibid.
Fórma do deſpacho do naõ recebimento da Appellaçaõ, Ibidem.

De novo, fórma de proceder nas cauſas de ſevicias.

Fórma da petiçaõ da mulher nas cauſas de ſevicias, Ibidem.
Deſpacho do Vigario, Ibidem.
Fórma da petiçaõ do marido, fol. 147.
Deſpacho do Vigario, Ibid.
Libello nas cauſas de ſevicias, Ibid.
Deſpacho ſobre o recebimento do Libello, Ibid.
Fórma da cõtrariedade do R. f. 148.
Fórma do deſpacho ſobre o recebimento da contrariedade, Ibid.
Fórma do deſpacho antes da ſentença Eccleſiaſtica, Ibid.
Sentença definitiva, fol. 149.
Fórma da Appellaçaõ in ſcriptis, Ib.

Fór-

INDEX

Fórma do deſpacho da Relaçaõ Eccleſiaſtica, Ibid.

Da fórma de proceder ſobre os alimentos, que a mulher pede ao marido.

Fórma da Petiçaõ da mulher, que pede alimentos durando a cauſa das ſevicias, Ibid.
Deſpacho do Vigario, fol. 150.
Forma de proceder nas cauſas civeis no Juizo Eccleſiaſtico, Ibid.
Appellaçaõ da ſentença, Ibidem.
Fórma do deſpacho, Ibidem.
Fórma de proceder nas cauſas criminaes no Juizo Eccleſiaſtico, Ibidem.
Fórma das Petições para ſe poder receber ſem os banhos de fóra, fol. 151.
Fórma de Petiçaõ ao Vigario para Carta de excommunhaõ, Ibidem.
Petiçaõ para receber primeiro, que os banhos da terra, Ibidem.

Acreſcentados de novo.

Fórma de proceder no Juizo das Ordens Militares, Ibidem.
Fórma de proceder no Juizo da Conſervatoria das Ordens, Ibidem.
Petiçaõ para ſe deſiſtir da força em cauſa de commenda ao Conſervador, Ibidem.
Fórma da Appellaçaõ do Juizo das Ordens, fol. 152.
Petiçaõ á Meſa da Conſciencia para ſe dar Juiz, Ibidem.

De novo.

Da fórma do proceſſo no Tribunal da Legacia, Ibidem.
Petiçaõ para reſcripto, Ibidem.
Libello Appellatorio, fol. 153.
Deſpacho ſobre Carta inhibitoria, Ibidem.
Petiçaõ para o Colleitor mandar moderar a commiſſaõ, Ibidem.
Deſpacho, Ibidem.
Sentença do Auditor, fol. 154.
Appellaçaõ in ſcriptis, Ibid.
Deſpacho do naõ recebimento da Appellaçaõ, Ibid.
Petiçaõ ao Colleitor para reſcripto de Commiſſaõ, Ibid.
Deſpacho, Ibid.
Libello Appellatorio da terceira inſtancia, Ibidem.
Deſpachos do Juiz Commiſſario, fol. 155.
Sentença, Ibidem.
Appellaçaõ, Ibidem.
Deſpacho do naõ recebimento da Appellaçaõ, Ibid.
Petiçaõ para reſcripto de avocatoria de cauſa ob lapſum biennii, fol. 156.
Deſpacho, Ibidem.
Petiçaõ para Juiz delegado, Ibid.
Deſpacho, Ibidem.
Petiçaõ para a Requiſitoria, Ibid.
Deſpacho, fol. 157.

TABOA-

INDEX

TABOADA DOS CONTRATOS.

FOrma dos contratos, *Ibidem.*
Procuraçaõ para caſar, f. 158.
*Procuraçaõ para ſe obrigar, f.*160.
Procuraçaõ para vender bens de raiz, fol. 162.
Procuraçaõ para aforar, fol. 163.
Procuraçaõ para receber, Ibidem.
Procuraçaõ para tomar poſſe do officio, fol. 164.
Procuraçaõ do tutor em nome do menor de doze, e quatorze annos, fol. 165.
Procuraçaõ de Convento, e revogaçaõ, da que tem feita, Ibidem.
Procuraçaõ geral, fol. 167.
Carta de venda de bens dizimo a Deos, fol. 168.
Venda da penſaõ, e impoſiçaõ de foro, Ibidem.
Venda de bens foreiros com licença do ſenhorio, fol. 170.
Inſtrumento de licença do ſenhorio, antes da venda, fol. 172.
Outro inſtrumento por authoridade de juſtiça, Ibidem.
Outro inſtrumento de conſentimento do ſenhorio depois da venda, fol. 173.
Venda do direito ſenhorio, Ibidem.
Inſtrumento de poſſe, que ſe dá por virtude da venda, ſem mandado de juſtiça, fol. 174.
Outro inſtrumento por authoridade de juſtiça, Ibid.
Arrendamento, fol. 175.
Treſpaſſaçaõ de arrendamentos, Ibidem.
Contrato de ſoldada, fol. 176.
Contrato de aprendiz, fol. 177.
Contrato de Procurador, e Mórdomo, Ibid.
Contrato de fretamento, fol. 178.
Doaçaõ, fol. 179.
Contrato de doaçaõ de dote, fol. 181.
Contrato de companhia, quando ambos poem o dinheiro, fol. 182.
Contrato de companhia, quando hum poem o dinheiro, e outro o trabalho, fol. 183.
Contrato do deſcambo, ou troca, fol. 184.
Renunciaçaõ da herança da Mãy, que eſpera herdar, que faz hum herdeiro ao outro, fol. 186.
Renunciaçaõ de herança, que faz a filha, que ſe mete Freira, ao Pay, fol. 187.
Promeſſa de dote do Pay ao Moſteiro, e approvaçaõ do Moſteiro da Renunciaçaõ, Ibid.
Teſtamento aberto, fol. 188.
Inſtrumento de approvaçaõ de Teſtamento cerrado, fol. 190.
Clauſula de Teſtamento para deixar huma couſa em teſtemunho de morgado, fol. 191.
*Eſcritura de desherdaçaõ, fol.*192.
Compromiſſo, fol. 193.

Con-

INDEX

Contrato de obrigaçaõ, fol. 194.
Contrato de fiadoria, e de tirar a paz, e a salvo, fol. 195.
Contrato de paga do fiador, e ceſſaõ das acções do credor, f. 196.
Contrato de paga do legatario, fol. 197.
Contrato de quitaçaõ de tutoria dentre o menor, e tutor de huma parte, e da outra, f. 198.
Querela, f. 199.
Libello na cauſa criminal, com explicaçaõ dos artigos, fol. 200.
Contrariedade com explicaçaõ dos artigos, f. 202.
Perdaõ da Parte, f. 203.
Outro perdaõ dos herdeiros, Ibid.
Perdaõ, que dá o marido á mulher do adulterio, que lhe commetteo, fol. 204.
Inſtrumento de pleito, e menagem, que faz o Alcaide mór de algum Caſtello, f. 205.
Inſtrumento do pay, para legitimar o filho, f. 206.
Legitimaçaõ, fol. 207.
Libellos accreſcentados de novo, fol. 210.
Libello na acçaõ de conſtituta pecunia, Ibidem.
Libello na acçaõ peſſoal, Ibidem.
Libello na acçaõ de peculio, f. 211.
Libello na acçaõ publiciana, f. 212.
Libello na acçaõ reſciſoria, Ibid.
Libello na acçaõ, em que algum pertende, que outro ſeja ſeu eſcravo, fol. 213.
Libello na acçaõ, em que o eſcravo pertende ſer livre, f. 214.
Libello, em que hum pertende, que outro ſeja ſeu liberto, Ibidem.
Libello, em que hum pertende ſer filho de outro, Ibid.
Libello na acçaõ arbitraria de eo, quod certo loco, f. 215.

LICENÇAS

DO SANTO OFFICIO.

PODe-se tornar a imprimir o Livro, de que se trata, e depois de impresso tornará para se conferir, e dar licença, que corra, sem a qual naõ correrá. Lisboa Occidental 11. de Agosto de 1731.

Alencastre. Sylva.

DO ORDINARIO.

PODe-se tornar a imprimir o Livro, de que se trata, e depois de impresso tornará para se conferir, e dar licença para que corra. Lisboa Occidental 11. de Agosto de 1731. *Gouvea.*

DO PAÇO.

QUe se possa tornar a imprimir. Lisboa Occidental 13. de Agosto de 1731. *Pereira. Teixeira. Rego.*

EStá conforme com o original. Convento de S. Domingos de Lisboa Occidental 7. de Dezembro de 1731.

Fr. Bernardo do Desterro.

VIsto estar conforme com o original, póde correr. Lisboa Occidental 7. de Dezembro de 1731.

Fr. R. de Alencastre. Cunha. Teixeira. Sylva. Cabedo. Soares.

VIsto estar conforme com o original, póde correr. Lisboa Occidental 19. de Dezembro de 1731. *Gouvea.*

TAxaõ este Livro em 480. para que possa correr. Lisboa Occidental 12. de Janeiro de 1732. *Galvaõ. Teixeira.*

COMEÇA-SE A FORMA DOS LIBELLOS.

Libello na reivendicaçaõ.

(*a*) DIZ como A. ff. morador em tal parte, contra ff. morador em tal R. E cumprir.

Provará, que entre os mais bens de raiz, que a elle A. pertencem (*b*) jure dominii: vel quaſi: (*c*) Bem aſſi he tal terra, ſita em tal parte, que parte (*d*) de huma parte com terra de ff. A qual terra por d'elle A. he havida, nomeada, e conhecida, como a todos he notorio.

Provará, que ha ſeis para ſete annos, ou o tempo que ſe achar na verdade, que elle R. traz, e occupa a dita terra delle A. levando os frutos, e renovos della individamente, ſem titulo, nem cauſa que juſta, e valida ſeja, naõ querendo largar a elle A. a quem pertence, ſendo por muitas vezes requerido, ſem contenda de juizo.

Provará, que de todo o ſobredito he publica voz, e fama.

Pede recebimento, e ſobre tudo comprimento de juſtiça, e julgue, e declare a elle A. por ſenhor da dita terra, e condẽne a elle R. que a reſtitua, (*e*) e deixe livre, e deſembargada a elle A. com os frutos (*f*) que rendeo, e póde render da individa occupaçaõ até a tal reſtituiçaõ, e com todos os dãmnos, e cuſtas. Porque proteſta.

Prima Additio.

(*a*) IBi: *Senhor Juiz* nota, quod licet de jure in cap. Libelli debeat poni nomen judicis, coram quo offertur, ut in cap. Libellorum 2. q. 8. de conſuetudide tamen non requiritur expreſſio nominis proprii, ſed ſufficit, quod in cap. ponatur. Puta *Senhor Juiz.* Si fuerit judex ſæcularis. Si autem fuerit Eccleſiaſticus *Senhor Vigario.* Et nunquam ei raveris, ſi tantummodo diceres, *Senhor*, & non ultra. Et titulos competentes omnibus dignitatibus vide per *Joſ.* in l. 1. ff. de off. ejus cui mand. eſt jur. Et circa hoc attendenda eſt conſuetudo.

(*b*) Ibi. *Pertencem.* Verbum iſtud pertinere eſt latiſſimum: ut in l. verbum illud, ff. de Verb. ſignific. & ideo, ſi ſimpliciter ponatur bene procedet Libellus, ut eſt text. & ibi gloſ. & DD. in cap. Inter dilectos de fid. infr.

(*c*) Ibi jure dominii, vel quaſi. Iſtud eſt fundamentum iſtius actionis ex parte actoris videlicet dominium, vel quaſi dominum rei petitæ, ut in L. Si in rem ff. de rei vend. & gloſ. & Doct. in §. Omnium inſt. de action. Et intellige, quae §. dominium, pro utili dominio, ut eſt emphy-

teuſis

teuta, & superficiarius, ut declarat *Bart.* in L. 1. C. de alien. jud. mut. cauſ fa. Et qualiter probetur dominium vi. *Doct. & gl.* in L. Proprietati, & in L. Cum res, C. de pro. & *Bart.* in L. Remque nobis de acquir. poſſ.

(*d*) Ibi. *Que parte.* Eſt neceſſarium declarate id, quod in Libello petitur, & eſt talis declaratio facienda cum duobus confinibus, ſecundum *Bar.* poſt gloſ. in L. Forma, ff. de cen. & in L. Demonſtratio falſa de cond. & demonſt & *in* §. 1. *tit.* 4. *lib.* 3. *Ord.*

(*e*) *A reſtitua.* Iſta reſtitutio rei venit ex notura actionis, & non ex officio judicis, ſecundum *Bart.* in l. Si prius, ff. de nov. oper. nunt. licet aliqui teneant contrarium in §. Omnium inſt. de action.

(*f*) Ibi *com os frutos.* Fructus etiam petuntur, & veniunt in hac actione tam percepti, quam percipiendi, & qui percipi potuerunt, juxta declarationem gloſ. & *Bart.* in l. Ex diverſo §. Ubi autem, ff. de rei vend. Et debent peti in libello, aliàs judex non poteſt de præceptis ante libellum ferre ſententiam: de præceptis poſt libellum poteſt judex pronuntiare, & ſententiam ferre, licet non petantur, ut habetur in l. Pactum, ff. de uſur. & in l. Ædiles, §. Item ſciendum, ff. de ædilitio edi. & de jure regni *in* §. 2. *tit.* 50. *lib.* 3. *Ord.* Et hoc fallit intercicto, unde vi, in quo poteſt judex condemnare in fructibus præteritis ante libelli oblationem ſine petitione actoris, ut in l. 1. §. Rectiſſime, & in l. Idem eſt §. fin. ff. de vi, & vi arm. An autem fructus peti poſſint, vel non, ut per *Bart.* in l. Si fundum, ff. de ver. oblig. Et non requiritur, quod exprimatur certa æſtimatio fructuum, ut *Bar.* in l. 1. de ædendo, ff. & Cina l. Certum, Cod. de rei vend, Etſi exprimatur, utile erit.

Ibi *com todos os damnos.* Damna, & deteriorationes petuntur, ut in l. Non ſolum, ff. de rei vend.

Secunda Additio.

(*a*) ADde, quod illa verba: *Senhor Juiz,* de quibus utebatur Auctor, in deſuetudinem abiere, & circa hoc attendendam eſſe conſuetudinem, notat etiam *Soares de Paz.* in praxi 1. tom. in 4. tempore n. 5. *Bar.* in auct. offeratur n 4. C. lit. conteſt. & in Regno Caſtellæ tantum obſervari, in negotiis Romanæ Curiæ teſtatur idem *Soares de Paz*, ubi ſupra n. 49. & plura de ſtylo, & praxi *Hippolyt.* in Pract. crim. à n. 1. *Soares de Paz*, in Praxi initio operis *Pinel.* ibique additio in l. 2. 2. p. cap. 4. n. 2 & de obſervatione ſtyli Senatus *Gama* deciſ. 16. n. 2. *Cab.* 1. p. deciſ. 2. num. 11. & dec. 201. & quod pro lege obſervetur. Idem *Cab.* dec. 3. n. 5. *Ord. lib.* 3. *tit.* 64 & faciunt, quæ *Cab.* 1. part. dec. 211. n. 5. quod conſuetudo in loco dicitur Jus commune, & quod ceſſante jure regni recurritur ad ſtylum Curiæ, *Caldas* 3. part. de poteſt. eligendi, & nominat. revocat. c. 11. n. 10. fol. mihi 116. noviſſime *Stephan. Gratian.* 1. tom. diſcept forenſ. c. 2. n 143. & c. 191. n. 2.

(*b*) Ibi *pertencem* Adde l. Sciendum 70. §. fin ff. verb. ſign. ubi explicat. *Alcia:* & videas, quæ *Briſon.* lib. 14. de verb. ſign. verbo Pertinere.

(*c*) Adde, quæ late *Ferrar.* ubi ſupra in ſimilibus verbis juris dominii, vel quaſi, & quæ adduximus ex novioribus in annotatione circa hanc actionem reivendicationis.

(*d*) Ibi: *Que parte.* Adde, quæ *Ferr.* in ſua pract. forma libelli in action. reali verbo, cui cohæret, & *Ord. Reg. lib.* 3. *tit.* 53. *in princ.* ℣. *Pelo que ſe o Aſſ.* ibi *o lugar certo onde eſtá*, &c.

(*e*) Ibi, *e a reſtitua.* Adde contra ſententiam *Bar.* quam hic Autor aprobare videtur, eſſe gloſam communiter receptam in §. Omnium verbo Nullo jure in fin. inſtit action. quod reſtitutio, quæ ſit in reivendicatione non venit ex natura actionis, utpote quia in ea potiſſimum agitur, ut declaretur dominium rei ad Actorem pertinere, notat *Soares de Paz* in praxi, 3. tom. n 17. reſtitutio vero fit ex officio judicis communis per text. ibi in L. Qui reſtituere 68. in fin. ff. rei vend. §. Etſi in rem, inſt. Offic. jud. proſequitur *Anton. Gomes* 2. tom. cap. 10. n. 22. ℣. 5. *Covar.* lib. 1. *Var.* cap. 3. n. 1. *Stephan. Gratian.* 2. tom. diſcept. forenſ. cap. 261. n. 35. & circa condemnationem, & executionem in reivendicatione adde, quæ *Covarr.* lib. 6. c. 4. *Aurel.* l. 1. ſentent. c. 19 *Duaren.* in l. actionibus n. 36. & 44. ff. in litem jurando *Gom.* d. n. 22. ℣. 2. intertur *Menoch.* l remed. recup. n. 419. *Covarr.* in d. cap. 2.

(*f*) Ibi: *Com os frutos.* Adde, quæ *Ferr.* ubi ſupra, verbo Simul cum fructibus. *Soares de Paz* in praxi 3. tom. §. 3. à num. 18. cum ſequentibus, & circa quæſtionem, an fructus veniant in libello, etiamſi non petantur? Late, & eleg. *Cabed.* 1. part. deciſ. 68. *Ord lib.* 3. *tit.* 66. §. 1 *ibi.* Fructus, & intereſſe, &c. *Covar.* lib. 1. *Var.* cap. 3 num. 1. cum ſequentib. *Corraſ.* lib 1. reſolut. cap. 3. num 1. *Valaſc.* de jure emphyt. quæſt 15. n. 4. *Stephan. Gratian.* 2. tom. diſcept. forenſ. cap. 252. n. 37. cap. 400. n. 4.

Ibi: *Com todos os damnos, e cuſtas.* Adde notata per *Bar.* & Doctores in l. C. de judic. *Ferrar.* ubi ſupr. à verbo, & expenſis præſentis cauſæ *Soares de Paz* in praxi 3. tom. §. 3. à n. 19. & de condemnatione expenſarum. *Ord. lib.* 3. *tit.* 67. *l.* 3. *tit.* 22. §. 3. *Covar.* pract. cap. 27. per totum. Tandem qualiter quis poſſit conſequi impenſas factas in re, quam ſuam eſſe exiſtimabat. notatur in l. Si in area. ff cond. indeb. citata à *Tiraq.* 1. retr §. 7. n. 7. *Valaſc.* de jure emph. quæſt. 13. n. 22. *Garcia* de expenſ. cap. 7.

Ibi: *Sobre tudo comprimento de juſtiça.* De hujuſmodi clauſula adde, quæ *Valaſc.* de jure emph. quæſt. 6. n. 15. *Pinel.* in l. 1. C. de bon. matern. 2. part. n. 8. ad fin. *Gama* deciſ. 300. n. 3. *Soar. de Paz* in praxi 1. tom. 4 tempore num. 35. *Maranta* de ordine judic. 6 part. 3. mem. à num. 9. ubi proſequitur de hac, & ſimilibus clauſulis. *Amator Rodrigues* de modo, & forma videndi proceſſum cap. 5. à num. 50.

ANNOTA-

ANNOTATIONES,

ET ADDITIONES JOANNIS MARTINS A COSTA,

Artium, ac Philoſophiæ Doctoris, & in Supremo Domûs Supplicationis Tribunali Advocati conſiſtorialis, ad Tractatum Formæ Libellorum, & Allegationum Judicialium Gregorii Martins à Caminha.

Coſta.

ANNOTATIO I.

Ibi Libellos.

PRIUSQUAM ad particularia Libellorum deſcendamus, ex univerſalibus nonnulla prælibare operæ pretium erit: enim verò omnis diſciplinæ progreſſus à generalibus præceptis recte deducitur juxta *text. in* §. 1. *inſt. juſt. & jure*; ubi eleganter exornant noviores. Generalia quippe, ſeu univerſalia ſunt veluti cujuſque Artis fundamenta ad omnium ſpecierum, atque individuorum cognitionem omnino neceſſaria.

2 Igitur ad evidentiam omnium libellorum generaliter obſervandum eſt, quod diſcreti judices, & experti advocati ante omnia debent, & ſolent dilligenter inſpicere Libelli formam, & propoſitæ actionis qualitatem, quippe quod ſecundum Libelli tenorem ſententia formari, ac pronuntiari debet ſecundum *Ord. reg. lib.* 3. *tit.* 66. §. 2. ibi, *Conforme ao Libello*, & ibi, *nem julgará mais, do que he pedido pelo Autor*: judicare etenim ultra petita fieri nequit ſine nota ſtultitiæ. *L. ult. C. fidei commiſ. liberis. L. Ut fundus* 18 *ff. commun. divid. cap. Licet eli. extra de ſymonia Boerius deciſ.* 42. *numer.* 18. *Grammat. deciſ.* 15. *numer.* 4. *Menoch. de arbitr. quæſt.* 31. *numer.* 6. *Valaſc. de jure emph. quæſt.* 6. *num.* 12. *verſ. verum*; *Pinel. in L.* 2. *de reſcind.* 3. *part. cap.* 3. *numer.* 32. *Gama deciſ.* 206. *numer.* 6 *&* 7. *Covarr. lib.* 1. *Var. cap.* 3. *numer.* 1. *Odofredus deformandis Libellis, & de eod. Herman. Baren. in* 4. *vol. tract.*

3 Secundò obſervandum eſt (omiſſa multiplici Libellorum uſurpatione, de qua *Ferrar. in ſua praxi tit. forma Libelli in actione reali verbo ad evidentiam. Briſon. de verborum ſignificatione lib.* 10. *verbo Libellus*, & reliqui, qui de verbis juris ſcripſere; noviſſime, & diſerte *Amator*

Rodrigues de modo, & forma videndi, & examinandi proceſſum, cap. 5. de Libello Actoris per totum.) Quod Libellus, de quo agitur in præſenti tractatu, dicitur petitio, & aſſertio Actorum facta in judicio cum ſolemnitate juris, ut in *Auth. offeratur, C. de litis conteſt. cap. 1. & 2. extra de Libelli obl.* & definiri ſolet, quod ſit brevis, & ordinata ſcriptura claram continens, & judici, ac parti demonſtrans intentionem agentis, vel accuſantis, approbat *Cynus in d. auth. offeratur*, explicat *Ferrar. ubi ſupra verſ. condeſcendo, & pract. doctiſſ. Soares à Paz in praxi 1. tomo 4. tempore à fol. 37. cum ſeq.* & de requiſitis Libelli plura *Andr. Gail. pract. obſervat. lib. 1. obſervat. 61. cum ſeqq. Joan. Baptiſta Aſinius in ſua pract. noviſſime poſt hæc ſcripta Emmanuel Mendes à Caſtro in pract. Luſitana lib. 3. cap. 2. per tot. Cardozo in Summa, ſeu praxi, verbo Libellus.*

5 Tertiò obſervandum eſt, quod licet regulariter Libellus debeat fieri in ſcriptis, & de illius ſubſtantia ſcriptura cenſeatur, *ut in d. auth. offeratur, &c. 1. extra lib. oblat. & in cap. Quoniam contra falſam extra de prob. Soares à Paz ubi ſupra num. 2.*

6 Attamen in cauſis minimis, quæ non excedunt quantitatem mille regalium, & in aliis, de quibus *Ord. reg. lib. 3. tit. 30. in princ. cum §§. ſeqq.* ſcriptura opus non eſt, & ſine ſcriptis agitur *concordat, L. 40 tit. 2. p. 3.* de jure etiam communi idem eſt in pluribus cauſis notatis per *Gloſam, & DD. in L. Nec quicquam, § De plano, ff. off. pro conſ. & leg. auth. de exhib. Reis, §. Sancimus igitur.*

7 Quartò obſervandum eſt, quod ſi in Libello, ſeu in quovis ejus art. fiat mentio de fructibus, redditibus, ſeu intereſſe, debet exprimi certa quantitas, alias judex non recipiet, & de ejuſdem præcepto debet fieri declaratio, ut diſponitur in *Ord. lib. 3. tit. 20. §. 5.* Vide apud Hiſpanos *L. 4. lib. 4. titul. 2. nov. recopilat.* fructus in univerſalibus jure actionis veniunt, neque eſt neceſſe, quod illorum fiat mentio in Libello, *Barboza in 3. part. rubr. num. 62. & 63. ff. Sol. matrim.* ſicut in aliis univerſalibus, vide *L. 4. lib. 4. tit. 2. nov. recopil. ubi Azevedo.*

8 Cæterum de jure Actor non tenebatur exprimere quantitatem fructuum, nec ipſorum certam æſtimationem, idque relinqui poterat in proceſſu, nam Actor certam qualitatem eorum poteſt probabiliter ignorare, ut tenet *Barth. in L. 1. in princip. ff. de edendo, & Cyn. in L. Certum in ult. quæſt. C. de reivend. & in L. Cum propria petitio C. ſiquis alteri, vel ſibi, & in L. 1. C. de ſententiis, quæ pro eo, quod intereſt, in penult. quæſt.*

9 Licet autem circa intereſſe id fuerit controverſum, communis tamen opinio eſt, quod etiam in intereſſe admittitur petitio incerta, & ſufficit, quod in proceſſu poſtea certificetur, ut *not. in L. Certi conditio in principio, ff. ſi cert. pet. L. 1. C. ſententiis, quæ pro eo, quod intereſt, & in §. Curare inſt. de act. Bart. in L. Stipulationes non dividuntur in principio, ff. verborum circa finem apparatus, ubi communem teſtatur, & verius eſſe dicit Ferrar. in ſua praxi, ubi ſupra verſ. tot. & tantos fructus.*

10 Cæterum *Ord. noſtra regia d. tit. 20. §. 5.* id non admittit, quia ſententiæ debent ferri ſuper certo, *Ut in d. §. Curare, L. 3. & per tot. C. ſententiis ſine certa quantitate cum aliis, de quibus Maranta de Ord. jud. 3. part. & in fine ſextæ.*

11 Sententia incerta in cauſa dotis valet, ſecundum *Barboſam in 3. part. rubr. à numer. 44. ff. ſol. matrim.* & qualiter in univerſalibus admittatur Libellus incertus, *ibidem à numer. 51. nov. recopil. verſ.* Salvo en los caſos, *& à num. 55. L. 4. lib. 4. tit. 2. ubi Azeved. & alii.*

Coſta.

ANNOTATIO II.

Libello na reivendicaçaõ.

1 HAnc reivendicationis actionem explicat *Juſtinianus in §. Omnium inſt. de act. ad finem*: Ibi: *Prædictæ actiones in rem ſunt, &c.* Et breviter complectitur *Ordin. regia, lib. 4. tit. 10. ad finem princip.* Ibi: *E iſto ſe ſobre ella he movida alguma acçaõ Real: aſſim como, ſe hum homem demandaſſe a outro alguma couſa, dizendo ſer ſua.* Itaque dominus rei ratione dominii rem vendicat à quovis poſſeſſore *d. §. Omnium, ubi noviores L. In rem, ff. reivendication.* noviſſime poſt hæc ſcripta *Emmanuel Mendes à Caſtro in ſua Practica Luſitana, lib. 4 cap. 2. §. 1.*

2 Hujus autem actionis formula præſcribitur à *Vacon. declar. 26. in medio Concion. in poſterioribus notis ad titulum de act. verbo eſſe dicat*; & libellum in hac actione Hiſpano ſermone compoſitum tradit *Soares à Paz in praxi 3. tom. §. 3. n. 21. fol 7.*

3 Definitur verò, quod ſit actio realis, qua quis rem ſuam ratione dominii à quovis poſſeſſore perſequitur, explicat ultra alios *Minſinger. in d. §. Omnium, num 30. cum ſeqq.* ubi alii plura, & quæ veniant in probanda actione reivendicationis proſequitur *Afflict. dec. 40.*

4 Illud verò in propoſito prætereundum non cenſeo, quod præcipue colligitur ex prædicta definitione, ſcilicet in reivendicatione dominium requiri ex parte agentis, *tit. in d. §. Omnium*, Ibi: ſuam eſſe, *L. In rem, ff. reivendicat. Ord. ubi ſupra ibi.* Ser ſua, Late, *Maſcard. vol. 1. de probat. concl. 537.* Poſſeſſionem verò ex parte rei conventi, *L. Officium 9. ff. reivendicat. ex ratione, L. Qui petitorio 37. ff. eodem* proſequitur *Cujac. lib. 1. obſeav. cap. 39. & relati à Valaſc de Jure emph. quæſt. 14. ex num. 5. Soares de Paz in prax. 3. tom §. 3. à num. 4* & advertas, quod requiritur probatio poſſeſſionis tempore litis motæ, ſi agatur contra poſſeſſorem, ſecus contra habentem cauſam ab eo, notat, *Stephanus Gratianus 2, tom. diſcept. Forenſ. cap. 262. num. 11.*

5 De directo autem, & utili dominio late *Valaſc. de jure emph. quæſt. 13. à princip. Corraſc. lib. 6. miſcel. cap. 20. citati à Menoch. illuſtr. cap. 17. à numer. 3. Pinel. in L. 1. C. de bon. mat. 2. part. n. 10. Soares de Paz d. 3. tom. §. 3. à num. 8.* & quod dominii qualitas ſit probanda per articulantem *Stephan. Gratian. 2. tom. diſcept. Forenſ. cap. 26. num. 19. Maſcard. vol. 1. de probat. concl. 536. & concl. 538. & 539. & concl. 540. & 541. cum ſeqq. 546. & 547. Menoch. de arbitr. lib. 21. caſu 42. à num. 2. Stephan. Gratian. 1. tom. diſcept. Forenſ. cap. 188. à num. 7.* Addas, & dominium quomodo probetur, etſi ex inſtrumento inveſtituræ, & conceſſione emphyteuſis juxta ea, quæ *Valaſc. de Jure emph. quæſt. 9. à num. 3.* Addes, & omnino ea, quæ diſponit *Ord. lib. 3. tit. 11. §. 5. & 6.* videas.

6 De poſſeſſionis verò materia latiſſime *Gomes in L. 45. Taur. Menoch. adipiſc. & recup.* in propoſito tamen ſufficit quævis detentatio, *ut in d. L. Officium in fine, Gomes d. L. 45. num. 79. in fin. Soares de Paz d. tom. §. 3. à numer. 12. cum ſequent.* & quod Reus dolo deſinat poſſidere *d. L. Qui petitorio in fin. cum pro poſſeſſore habeatur, regula pro poſſeſſore lib. 6.*

7 Idque etiam ante litis conteſtationem ex *text. in L. Sin autem 28. §. Sed & is, ff. reivend.* & ſufficit etiam, quod quis interrogatus in judicio reſpondeat, ſe poſſidere, cenſetur enim ſe liti obtuliſſe, atque ideo tenetur, ac ſi re-vera poſſideret, *L. Si is, qui ſeptima, L. Is, qui ſe 26. ff. reivend.* citati per *Covarr. in cap. Rainald. §. 3. num. 4. de teſtam.* & vide, quæ notat *Bartol. communiter receptus in L pen. §. Species, ff. acquir. poſſ. & in L. Claud. qui pot. in pign. Ferrar. in prax. tit. forma Libelli in actione reali, verbo tenet*, & poſſidet *Soares de Paz, d. 3 tom. §. 3.*

8 De eo autem, qui negat eſſe in poſſeſſione rei, de qua ei movetur controverſia, & ab eo petitur, vide *Ord. lib. 3. tit. 40. & tit. 32. §. 2. L. ult. ff. reivend* Ubi ſi Reus de mendacio convincitur, ſtatim

ſtatim poſſeſſio adjudicatur Actori, ſic etiam text. *in L. Sed hoc* 22. §. *fin. ff. re judicata*, & de mendacii pœna vide, quæ eleg. Cazevedo *in L.* 10. *num.* 2. *lib.* 1. *tit.* 2. *nov. recop.*

9 Deinde obſervabis ex *Ord. Reg. lib.* 33 *tit.* 11. §. 5. quod ſiquis fuerit in poſſeſſione alicujus rei mobilis, ſeu immobilis, & pro ea conveniatur per actionem reivendicationis, antequam tranſeat annus, & dies enumeratus à die, qua incæpit poſſidere, licet res ſit in alio loco, & non in eo, in quo poſſeſſor habuerit ſuum domicilium, tenebitur pro illa reſpondere coram judice ſui domicilii, vel coram judice loci, ubi res extiterit; ubi magis Actori placuerit.

10 Si vero poſſeſſor fuerit in poſſeſſione pacifica per annum. & diem, præſente eius adverſario, conventus per reivendicationem, poſtquam tranſierit annus, & dies, non tenebitur reſpondere pro re ita poſſeſſa, niſi coram judice ſui domicilii, ut docet prædicta *Ord. reg.* §. 6.

11 Si autem poſſeſſor fuerit Clericus Sacris Ordinibus conſtitutus, vel Eccleſiaſticum beneficium habuerit, erit conveniendus coram ſuo judice Eccleſiaſtico, licet conveniatur ante annum, & diem, ſive res ſita ſit, ubi ille habitaverit, ſive in alio loco, ut docet *Ord. d. titul.* 11. §. 6. *verſ. E ſe o poſſuidor for Clerigo.*

12 Obſervabis etiam, quod reivendicatio non habet locum pro re tradita in diviſione poſt dominium tranſlatum, ſed conditio indebiti ex iis, quæ noviſſime doctus *Stephan. Gratian.* 2. *tom. diſcept. Forenſ. cap.* 324. *num.* 23.

13 An verò æquiparetur cum actione perſonali ex mutuo ad effectum, ut admittatur exceptio de dominio tertii; & in quo differant circa probationem dominii, notat idem *Stephan. Gratian.* 2. *tom. diſcept. Forenſ. cap.* 261. *num.* 9. & 14.

14 Et quod poſſit cedi, ſi traditio interveniant, ut ceſſionarius utili actione experiri queat, obſervat idem *Stephan. Gratian.* 2. *tom. diſcept. Forenſ. cap.* 310. *num.* 25.

15 Habens autem directum dominium, an poſſit petere rem ad eum pleno jure ſpectare, ita ut Libellus cum dicta clauſula valeat? diſputat *Stephan. Gratian.* 1. *tom. diſcept. Forenſ. cap.* 46. *num.* 1. & habens dominium directum, quando dicatur habere plenum jus? *ibidem*, *num.* 2.

Libello na acçaõ confeſſoria para pedir ſerventia.

DIz como A. ff. morador em tal parte, contra ff. R. morador em tal. E cumprindo (*a*)

Provará, que entre os mais bens de raiz, que a elle A. pertencem jure dominii, (*b*) vel quaſi. Bem áſſi he tal terra, que eſtá em tal parte, que parte com ff. e de outra com ff. A qual terra elle Autor tem, e poſſue por ſua, (*c*) e como ſua, de muitos annos a eſta parte. E niſto naõ ha duvida.

Provará, que entre os mais bens, e ſerventias, que á dita terra delle A. pertencem, bem aſſi he hum caminho (*d*) de pé, ou de carro por huma terra do R. que eſtá junto da terra delle A. pela qual terra do R. ſempre elle A. por ſi, e ſeus anteceſſores ſe ſerviraõ para a dita ſua terra pelo dito cáminho, por ſer ſua ſerventia, por tal he havida, e conhecida.

Provará, que haverá dous annos, ou o tempo, que na verdade ſe achar, que elle R. tapou o dito caminho, e impedio, e perturbou; (*e*) e impede hoje em dia a elle A. uſar da dita ſerventia, e naõ

e naõ conſente, que elle A. e a dita ſua terra ſe ſirva pela terra, e caminho, por onde ſempre ſe ſervio, e iſto indevidamente, ſem para iſſo ter titulo, nem cauſa, que juſta ſeja.

Provará, que por elle R. aſſi perturbar a elle A. na dita ſua ſerventia, como hoje em dia faz elle A. recebeo, e recebe de dãno, e intereſſe (*f*) em cada hum anno dez cruzados, por naõ ter outro caminho, por onde ſe ſervir, o que elle R. he obrigado a pagar a elle A. e aſſim mais a largar a dita ſerventia, o que naõ quer ſem contenda de juizo.

Provará, que de todo o ſobredito he publica voz, e fama.

Pede recebimento, e juſtiça, e declare a dita ſerventia pertencer (*g*) á terra do A. condemnando a elle R. que abra maõ della, e abra o (*h*) dito caminho, como dantes eſtava, e que lhe dé fianças, (*i*) que daqui a diante elle, nem ſeu ſucceſſor a impedirá a elle A. e o condemne nos ditos dez cruzados em cada hum anno, e nas cuſtas.

Prima Additio.

(*a*) IBi: *E cumprindo.* Alii dicunt: E ſe cumprir. Alii verò: *E ſendo neceſſario.* Quod idem eſt. Et eſt clauſula illa, videlicet: Non me adſtringem ad probandum ultra neceſſaria. Quæ clauſula eſt utilis, & neceſſaria. Quia ſi non apponatur, tenetur actor probare omnia deducta in Libello de quo vi. per Can. in cap. Cum dilecti, de dolo, & contum. Et *Bald.* in L. 1. C qui accuſ. non poſſ. & *Jaſon* in §. Omnium Inſt. de action. n. 361.

(*b*) Ibi: Jure domi ii, vel quaſi. Iſte articulus eſt neceſſarius, dum agitur iſta actione. Nam neceſſe, & quod iſte, qui intentat iſtam actionem, ſit dominus, vel quaſi dominus, prædii dominantis, ut in L. 2. ff. ſi ſerv. vend. & in L. 1. §. fin. de ſuperfic. Et idem etiam eſt, ſi habet aliquod jus in re: Puta creditor, vel fructuarius, ut in L. 1. & in L. Uti frui, ff. Si ſerv. vend.

(*c*) Ibi: *Poſſue por ſua.* Nota, quod iſtud dominium in iſta actione confeſſoria, vel negatoria probata profeſſione ipſius fundi, ut eſt gloſ. in L. Sicuti, §. Sed ſi quæratur, ff. Si ſervit. vend. quem ſequitur *Bart.* in L. Quidam in ſuo, ff. de cond. inſt. licet ſit ſecus in rei vendicatione. Ratio eſt, quia ibi deducitur dominium principaliter, & in iſta actione deducitur incidenter. Quo caſu ex ſola profeſſione præſumitur dominium, ut eſt gloſ. in L. Quidam in ſuo ſupra alleg.

(*d*) Ibi: *Hum caminho.* Iſtud eſt præcipuum fundamentum ex parte agentis, videlicet, quod competat jus ſervitutis. Et qualiter conſtituatur, & tradatur iſta ſervitus, ut per text. in L. *Bina* ædes, ff. de ſervit. ruſt. prædiorum, urbanorum dico.

(*e*) Ibi: *Impedio, e perturbou.* Iſtud eſt fundamentum ex parte rei conventi in iſta actione, videlicet impedimentum, moleſtia, vel inquietatio, ſicut in reivendicatione poſſeſſio; alias non poteſt Reus conveniri, ut text in L. Uti frui, §. fin. ff. Si uſufr. petatatur, & in L. *Harum*, ſi ſervitus, vindic. ff. De quo per *Bart.* in L. Si prius, ff. de nov. oper. nunc. & per *Innoc.* in capit. *Abb.* de verb. ſignificat. Et nota, quod in iſto caſu non ſufficit. quod Reus perturbavit, ſed requiritur, quod nunc de præſenti perturbet, ut tenet *Jaſ.* & DD. in §. Æque, ſi agat inſt. de act. quem omnino vide. Et ſufficit probare, Reum eſſe poſſeſſorem prædii ſervientis, licet non probetur eſſe dominus, quia ex poſſeſſione præſumitur dominus, ſicut dixi in prædio dominanti, ut tenet ſingulariter *Bartol.* in L. Si prius, ff. de nov. oper. nunc. & *Bart.* & gloſ. in L. Quidam in ſuo, ff. de cod. inſt. & *Cin.* in L. 2. C. Quæ ſit long. conſ. in 4 quæſt. & in L. 2. de probat. C. Et qualiter præſcribatur ſervitus habens cauſam continuam, ſeu diſcontinuam, vi latiſſime per gloſ. & Doct. in L. Servitutes, ff de ſervit. & per Doct. latiſſime in L. 2. C. de ſervitut. & aqua, quos vide.

(*f*) Ibi: *De damno, e intereſſe.* Nota, quod in iſta actione venit damnum, & intereſſe, ut eſt text. in *L. Loci corpus*, & §. *In confeſſoria*; & §. *Etſi fundus*, ff. *Si ſerv. vend.* & *Bart.* in d L. Si prius in 10. opp. Et nota, quod debet peti in libello certa æſtimatio damni, licet ſecus ſit in fructib. ut tenent *Cin.* & *Bald.* in L. Certum C. de reivend. & *Bart.* in L. 1. ff. De edendo. Et iſtud damnum, & intereſſe computatur pro fructibus. ut in d. L. Loci corpus, §. In confeſſoria, ſuper alleg. & *Bald.* in L. Si quid, C. de ſerv. & aqua. Et an iſtud intereſſe veniat jure actionis, ſeu officio judicis, vi. *Bald.* in d. L. Si quid, & *Jaſ.* & DD. in §. Æque ſi agat. inſt. de action. in fin. col.

(*g*) Ibi: *Pertencer a terra.* Ad hoc competit iſta actio,

actio, videlicet ad declarationem servitutis, juxta text. in L. Qui alien. §. fin. de neg. gestis, ff. & in L. Sicut, §. Si quæratur, ff. Si serv. vend. justentabitur tamen libellus, si petatur servitutem sibi deberi: & nunc interpretatur sibi, id est, fundo, mediante quo ille est dominus, ita tenet *Bart.* in d. L. Si prius supra alleg.

(*h*) Ibi: *Abra o dito caminho.* Competit etiam ista actio, ut res reponatur in pristinum statum, ut est text. in L. Si quid C. de serv. & aqua.

(*i*) Ibi: *De fiançaz.* Competit etiam in hoc, ut cavat de non impediendo, ut in L. Harum, & in L. Egi, ff. Si serv. vend. & ibi Doct,

Secunda Additio.

(*a*) IBi: *E cumprindo.* Adde de simili clausula non se adstringens ad probandum ultra necessaria, quæ *Ferrar.* ubi supra in actione reali, verbo non adstringens se; *Soares de Paz* in praxi 1. tom. 4. tempore à num. 28.

(*b*) Adde, quæ *Cujac* lib 16. observat. cap. 31. & lib. 1. cap. 16. *Gomes* in §. Æque n 10. inst. action. *Pintl.* in L. 1. C. de bon. mater. 2. n. 68. *Corras* in L. Ei, qui n. 6. ff. servit. & lib. 5. miscel. cap. fin.

(*c*) Ibi: *Possue por sua.* Adde, quæ *Cujac.* in d. §. Æque, si agat. ỳ. fin. inst. action. & tract. ad African. 9. §. 8.

(*d*) *Hum caminho.* Adde, quæ de servitute itineris in d §. Æque ibi per fundum vicinii eundi, &c. principio inst. de servitut. ubi noviores. Et qualiter servitus constituatur tam in contractibus, quàm testamentis, ad text. in §. Siquis velit, uit. inst. de servit cum similibus, ubi noviores, L. 14. tit. 31. part. 3. *Cæpola* de serv. Urban. c. 19. & adde, quæ *Covarr* in regula possess 2. part. in principio, *Gregor Lopes* per text. ibi in L. 15. & sequenti tit. 31. part 3 *Gom.* 2. tom cap. 15. ex num. 24. plures, de quibus remissive doctus Hispan *Pichard.* in d. §. ult. n. 3. inst. de serv.

(*e*) Adde, quæ *Corrasc.* in L. Ei, qui n. 7. ff. [illegible] *Jas.* in d. §. Æque n. 61. *Alciat.* num. 7. in L. Si prius, ff. nov. oper. & lib. 3. §. 21. *Minsinger.* in d. §. Æque n. 22 *Jos.* in L. Si priusquam n 3. & 4. ff. nov. oper. *Gom.* in L. 45. *Tatr.* n. 191.

Adde finem ibi, & qualiter præscribatur servitus. Adde notata in §. unico inst de reb. corpor. & incorporal. L 1. tit. 30. part. 3. *Cattus* lib 2 inst. tit. 1. *Paul* lib 3. sententiarum tit. 6. ỳ. Simili modo; *Gregor. Lopes* in d. L. 1. *Conan* lib. 3. cap. 2. num. 20. & 21. *Corras.* in rubr. n. 2. de serv. *Nicol. Valla* de reb. dub. tract. 7. ỳ. Sed deficiente; & in proposito adde, quæ eleganter prosequitur *Gomes* 2. tom. cap. 15. à num. 25. cum sequentibus omnino videndus.

(*f*) *De damno, e interesse.* Adde, quæ *Ferrar.* in pract tit. in actione negatoria verbo, & omnibus damnis interesse & expensis, & circa interesse lucri cessantis, & damni emergentis *Ord. lib. 4. tit 2. in princip. ad finem*, & de jure communi similia, de quibus *Covarr.* lib 3. *Var.* cap. 4 num. 1. *Tiraq.* lib 1. retract glos. 18. num. 71. *Afflict.* dec. 20. & plura D. *Gama* 1. part. dec. 110 per totam, & 218. à num 7. ubi latissime prosequitur.

Ibi: Secus sit in fructibus. Contrarium disponitur in *Ord. lib. 3 tit. 20. §. 5. notat.* supra circa libellum reivendicationis, annot. 2. ỳ. 3. observandum.

(*g*) *Pertencer a terra.* Adde prædium, quod servitute uitur, dici dominans, illud verò, quod patitur servitutem, serviens nuncupari ex text. in L. 1. in fine, Cod. communia prædiorum. Unde etiam secundum definitionem servitutis, de qua *Bart.* in L. 2. num. 2. ff. servit. communiter receptam ex relatis à *Menes.* in rubr. C. eodem, n. 8. constat, servitutem sine fundi dominantis utilitate non posse constitui, illudque probatur ex text. in L. Quoties 15. ff. serv. cum aliis, consonat. L. 7. tit. 31. part. 3. ibi: *em quanto le fuere menester*, ubi observ. *Gregor.* & *Pichard.* in princ. n. 2. inst. serv.

(*h*) Ibi: *Abra o dito caminho.* Adde, quod cum restitutione interesse fructuum; & damnorum præstare servitutem debitam cogitur, & ab impedimentu abstinere, ut in L. Loci corpus, §. In confessoria cum §. sequenti, & L. Etsi forte §. fin. ff. Si serv. vend.

(*i*) *De fiançaz.* Adde, quæ notabiliter *Minsinger.* in §. Æque si agat, num. 30. inst. de action.

Costa.

ANNOTATIO III.

Libello na acçaõ confessoria para pedir serventia.

1 PRo explicatione hujus actionis adnotabis, quod sicut in rebus corporalibus dominus rei ratione dominii rem vendicat à quovis possessore, ut in præcedenti actione traditum est, ita etiam in incorporalibus is, qui servitutem habet in re aliena, jus illud reale servitutis vendicat per actionem confessoriam, de qua *in §. Æque, si agat, ubi DD. instit de action. L. Uti frui. §. Utrum, ff. si usufruct. pet. L. Si quis diuturno, §. fin. ff. si servit. vend Corras. in L. Ei, qui, num. 9. ff. servitut.* novissime post hæc scripta *Mendes à Castro in sua Pract. Lusit. l. 4. cap. 2. §. 2.* & circa definitionem

nem plura prosequitur, ibi *Minsinger. ex n* 20. & de forma proponendi recte, *ibid. n.* 33.

2 Ibi: *Serventia.* Meminit hujus actionis *Ord. Reg. lib.* 4. *tit.* 10. §. 1. ibi: *Sendo movida demanda sobre servidaõ de alguma cousa.* Et de servitutibus generaliter extat per totum, *ff. & C. illo titulo, & instit. eodem, & ff. si serv. vend. in ibique passim. DD. apud Hispanos, L.* 1. *tit.* 31. *part.* 3. Ubi doctissimus *Gregor. Lop. Con. lib.* 4. *comment. cap.* 7. *& cap.* 11. *Govean. lib.* 1. *lect. cap.* 15. *Gomes.* 2. *tom. cap* 15. *Rober. lib.* 4. *recept. cap.* 5. *Mendoça, lib.* 2. *disput. cap.* 4. *ex numer.* 1. *& noviores in d.* § *Æque si agat in rubr. & per tot. instit. de servit.* Ubi novissime prosequitur doctus *Hispanus Pichardus. Lusitanus Cardozo do Amaral in summa, seu praxi judicum, verbo Servitus.* Et de forma hujus actionis late etiam *Ferrar. in pract. titulo forma Libelli in actione confessoria pro servitute, & Hispana lingua Soares de Paz in praxi* 3. *tom* §. 4. *n.* 44. *& plura in d* § 4. *per totum.*

3 Notabis autem, quod servitus non præsumitur ex iis, quæ *Stephan. Gratianus* 2. *tom. disceptat. Forens. cap.* 263. *num.* 8. *Surd. lib.* 1. *cons.* 126. *n.* 14.

Libello sobre a acçaõ negatoria para tirar serventia.

DIz como A. ff. morador em tal parte contra ff. morador em tal R. E sendo necessario.

Provará, que entre os mais bens de raiz, que ao A. pertencem jure dominii, (*a*) vel quasi, e que elle A. possue por seus, e como seus; bem assim, he tal terra, que está em tal parte, que parte com ff. e ff. A qual terra he livre, (*b*) e izenta do R. de toda a serventia, e assim se presume, e por tal he havida, e conhecida.

Provará, que elle Reo, ha dous para tres annos, que pertende ter serventia do caminho de carro pela dita terra do A. para outra delle R. da qual usa (*c*) desde o dito tempo, e hoje em dia indevidamente, naõ tendo, nem lhe pertencendo tal serventia. E posto que por vezes elle R. fosse requerido, (*d*) que desista da tal serventia, o naõ quer fazer sem contenda de juizo.

Provará, que por elle R. assim se servir pela dita terra do A. elle Author recebe de perda cada anno dez cruzados, (*e*) por naõ poder ter sua terra taõ tapada, e guardada, como a teria, se elle R. naõ usase da dita asserta serventia. O que tudo elle R. he obrigado a pagar ao Auth. o que naõ quer fazer sem contenda de juizo.

Provará, que de todo o sobredito he publica voz, e fama.

Pede recebimento, e sobre tudo cumprimento de justiça, e julgue, e declare a dita terra delle Author por livre (*f*) de tal serventia, e elle Reo naõ ter direito de usar della, condemnando-o, que mais se naõ sirva por ella, e que lhe dé fiança, (*g*) que daqui emdiante elle Reo naõ usará da tal serventia. E assim mais, o comdemne nos ditos dez cruzados de interesse em cada hum anno, e mais custas.

Prima Additio.

(*a*) IBi: Jure dominii, vel quasi. Sicut confessoria datur domino directo, vel utili, vel quasi domino, vel habenti jus in re, ut supra dixi in Libello præcedenti, ita datur ista negatoria actio, ut est text. & ibi glos. in L. 2 ff. si serv. vend. istud tamen dominium probatur faciliter, videlicet, probata possessione, ut est glos. & ibi Doct. in L. Sicuti, §. Si quæratur, ff. si serv. vend. & *Bart.* in L. Quidem in suo ff. de cond. inst.

(*b*) *He livre.* Istud est fundamentum, quod requiritur ex parte agentis, videlicet libertas, & quod prætendat rem, pro qua agitur, esse liberam saltem respectu adversarii, contra quem agitur. Unde licet res illa debeat alteri servitutem, nihilominus potest agere adversus eum, cui non debetur servitus, nec potest objici de jure tertii, ut in L. Loci corpus, §. Competit. ff. si serv. vend. Et sufficit allegare rem esse liberam licet non probetur, ut est glos. in L. Sicuti, § Si quæratur, ff eo tit. quia res præsumitur libera, ut in L. Si altius, C. de servit. & aqua.

(*c*) Ibi: *Da qual usa.* Istud est aliud fundamentum ex parte conventi, videlicet usus servitutis attentatus, & per consequens molestatio in libertate, ut *Joan. Fab.* in §. Æque si agat, inst. de action. Dum tamen is, qui utitur, utatur jure servitutis prætendens, servitutem sibi deberi, si ex alia causa impediar. Quia tunc daretur contra impedientem actio injuriarum; vel interdictum, unde vi, vel uti possidetis, ut est glos. in L. Apud *Trebat.* §. Idem *Trebatius* de aqua pluv. arcend.

(*d*) Ibi: *Fosse requerido.* Ista requisitio, seu interpellatio non est de necessitate, ut notatur in L. Debitores C. de pign. & L. Quidam *Hiberus*, ff. de serv. rust. præd & in §. Si ita inst. de actio. tamen de urbanitate debet interpellari. Et ista interpellatio constituit debitorem in mora quoad pœnam, & expensas factas ante judicium cœptum, ut tenet *Bald.* in L. Edita, C. de edend. De quo, & aliis effectus hujus interpellationis vi. per *Abb.* & DD. in c. Novit. de jud. & in cap. licet de symonia, & per *Jas.* in §. Sic itaque in ten. col. & per eund. *Jas.* in L. Certi conditio, ff. si cert. petatur.

(*e*) Ibi: *Dez cruzados.* Nota, quod ista actio negatoria competit etiam ad damna, & interesse, ut est text. in L. Egit. ff. si serv. vend. & *Jas.* in §. Æque si agat inst. de act. in fin. col.

(*f*) Ibi: *Por livre de tal ferventia.* Ad hoc competit ista actio videlicet, ut pronuntietur rem esse liberam, saltem respectu ejus, contra quem agitur, licet res alteri debeat servitutem, ut dictum est, & tenet *Specul.* in tit. de caus. poss. & propter. §. Nunc videndum circa finem. Et not. quod pronuntiatio, seu declaratio ista rem esse liberam, debet referri ad rem, ut est text. & ib Doct. latissime in L. Qui alienat. ff. de neg. gestis, & tenet *Joan. Ferr.* in practica sua super Libello in actione negatoria in parte, dictamque domum.

(*g*) *E que lhe dé fiança.* Competit etiam ista actio ad hoc, ut caveat de non impediendo pro se, & hæredibus suis, ut in L. Egit. ff. si servitus vend. & *Jas.* in d. §. Æque si agat. inst. de actione. Et licet hoc sit de jure, de stylo non observatur in practica in isto regno. Quia nunquam datur ista cautio, nec condemnatur ad hoc. Et idem in actione confessoria supra scripta. Et de forma Libelli in actione, ut *Bart.* in lib. Harum, ff. si serv. vend. & *Ang* in repet. L. Siquis vi. §. Differentia, ff. de acquir. posi.

Secunda Additio.

(*h*) Quia præsumitur libera. Adde L. Quoties, ff. de probat. late *Alciatus* regul. 2. præsumpt. 3. *Xuares* in 11. limitat. lege regn. pag. 356. plures de quibus *Valasc.* 1. tomo consult. 82. num. 6.

(*i*) Ibi: Nec potest objici de jure tertii; adde, quæ late de materia *Cabbedo* 1. part. decisione 63. glos. in L. Si alienam, ff. solut. matrim. e declara, nisi sit exclusiv. juris agentis ex iis, quæ D. *Gama.* dec. 16. n. 2.

(*d*) Ibi: *Fosse requerido.* Adde, quod licet ad judicium veniens confiteatur debitum, si prius admoneatur, condemnari debet in expensis primæ citationis secundum *Bald.* in L. Non ignorat C. de fructibus & lit. expens. idem *Bald.* & *Salycetus* in L. Properandum. §. Sin autem, C. de judiciis, *Rebuf.* 3. tom. ad Leges Gal. tit. de exp. ens. ex quibus limitabis glosam in cap. Querelam, verbo Rationabili, ff. de procurator. glosa magna in cap. Honoratus 74 & in cap. 1. de dolo, & contum. non procedere, quando quis fuerit prius extrajudicialiter interpellatus. An autem pro Actore, vel Reo præsumptio sit, & quinam teneatur probare hujusmodi denuntiationem precessisse? Controversum est; verius tamen videtur, quod Actor teneatur probare, ex regula text. in L. 2. ff. probation. tradit *Hypolit.* in rubr. Cod. probat. num. 437. *Soares de Paz* in praxi 1. tom. 2. tempore, num. 2. cum sequent. vers. Sed in puncto juris plura de mora, & interpellatione vide per *Pichardum* in sua disputatio. de mora, ejus commissione, & emendatione, ubi late, & erudite prosequitur.

(*g*) Adde, quæ supra notasti in Libello confessoriæ glos. 1. ibi: *De fiança.*

Ibi de stylo non observatur. Adde, quæ supra in Libello reivendicationis glosa A.

Costa.

ANNOTATIO IV.

Libello na acçaõ negatoria para tirar ferventia.

DE actione negatoria agitur in §. *Æque si agat vers. contra quoque, inst. de action. præcipue, ibi*, ut siquis intendat jus non esse adversario utendi, fruendi, eundi, agendi, &c. Ubi optime inter alios explicat *Minsinger.* & addes, quæ novis-

noviſſime, *Mendes à Caſtro in ſua practica Luſitana lib. 4. cap. 2. § 2. n. 12.*

2 Porrò obſervabis, quod per actionem negatoriam prædia noſtra (ſi fortaſſis aliquis in eis ſervitutem conſtitutam eſſe prætendat) in libertatem aſſerimus, indeque negatoriæ nomen ſortita eſt, quippe quod per eam à prædiis noſtris ſervitutem avertamus, ut in *d. verſ. contra quoque l. 2. ff. ſi ſerv. vend.* atqua ita poterit quibuſcumque verbis: aptis ad intentionem proponi, parumque refert, negativis, vel affirmativis verbis inſtituatur, dummodo ſervitutis privationem, prædiique libertatem importent, advertit *Minſinger. in d. verſ. contra quoque numer. 35. ex gl. 2. in d. L. 2. gloſa etiam approbata in L. fin §. fin. in verb. exceptionem de except. dol. ubi* Bart. *&* Jaſ. *in L. Si priuſquam 33. ff. nov. oper. communis ex* Alciat. *in d. L Si prius, num. 9.* Gom. *in d. verſ. contra quoque, num. 20.* Cujac. *ad Afric. tract. 9 §. 8. ad fin.* de forma vero proponendi ex Hiſpano ſermone, vide per *Soares de Paz in praxi 3. tom. §. 4. num. 45.*

3 Secundo obſervabis, quod in ſervitutibus, defectus juris in adverſario, concludit jus in Actore, licet ſecus ſit in rebus corporalibus, ut optime explicat *Theoph. in d. §. Æque verſ quod genus actionis, text. elegans in L. Utifrui 5. verſ. quamquam, ſi uſusfruct. petat.* & prohibitus uti ſervitute, illam perdit, ſi acquieſcat prohibitioni, ut notat *Stephan. Grat. 1. tom. deſcept. forenſ. cap. 8. n. 37.*

4 Tertio obſervabis, quod in ſervitutibus, confeſſoria, & negatoria actio datur etiam poſſeſſori, *L. pen. §. fin. ff. ſi uſusfruct. pet. L. Etſi forte, §. Sciendum, ff. ſervit. vend. L. Si prius, ff. nov. oper.* licet ſecus ſit in rebus corporalibus, in quibus non datur actio poſſeſſori, *L fin C. reivend cõmunis ex* Covarr. *lib. 2 Var cap 16 n. 6. Cujac. d. §. 8. ad fin.* Velaſc. *quæſt 9. num. 12. Duar. lib. 1. diſput. c. 34* Menoch. *in 3. retinend. ex num. 16. & 5. retinend ex numer. 134.* Conan. *lib. 4 cap. 12. numer. 6. & 9.* Alciat. *lib 3 Parerg cap 16. & c. 21. Forcat. Dialog. 16. num. 6.* Alfan. *collectan. 564*

5 Tandem in ſervitutibus negativis quando acquiratur poſſeſſio, notat *Stephanus Gratian. 1. tom diſcept. Forenſium cap. 89. num. 19. ubi num. 20.* reſolvit, quod ſervitutes negativæ non acquiruntur præſcriptione, aut conſuetudine.

Libello ſobre a acçaõ revogatoria pelos bens, que o devedor alheou em prejuizo do crédor.

DIz como A. ff. morador em tal parte, contra ff. morador em tal. E ſe cumprir.

Provará, que ff. morador em tal parte, ha tres annos, que he devedor (*a*) ao A. de dez mil reis, que lhe empreſtou, ou por tal cauſa, como he couſa muito notoria, e ſabida: e niſto naõ ha duvida.

Provará, que ſendo elle dito ff. ſabedor (*b*) da divida, que ao A. devia, haverá ſeis mezes, que deu, ou vendeu ao R. huma ſua vinha, que eſtá em tal parte, que parte com ff. e com ff. e iſto em fraude, (*c*) e perjuizo do A. e de ſua divida, ſabendo os bens, que tinha, e como lhe naõ ficavaõ bens para pagar ao A. do qual elle R. foi ſabedor, e participou (*d*) do dito engano, e houve a poſſe da dita vinha, e a traz, e poſſue (*e*) hoje em dia.

Provará, que elle A. citou ao dito ff. devedor, e houve contra elle Sentença, pela qual foi feita penhora, e execuçaõ ſolemnemente em ſeus bens, e naõ ſe acharaõ bens delle devedor, por onde elle ff.

foſſe pago da dita ſua divida, e aſſim foi declarado, (*f*) como conſta dos Autos, que ſe apreſentaõ.

Pelo que a tal doaçaõ, ou venda da dita vinha ſe deve de reſcindir, e elle A. deve por ella ſer pago, e o R. deve abrir maõ della, o que naõ quer fazer ſem contenda de juizo.

Provará, que de todo o ſobredito he publica voz, e fama.

Pede receebimento, &c. E condemne a elle R. que abra maõ da dita vinha, e a reſtitua (*g*) aos bens do dito ff. devedor, aſſim como ſe alheada naõ fora com os frutos eſtantes, (*h*) e que der, e puder dar até a real entrega, e reſtituiçaõ. E aſſim reſtituida, mande nella fazer execuçaõ pela divida, e ſentença delle Author, de modo que ſeja pago.

O que pede com as cuſtas.

Prima Additio.

(*a*) IBi. *Que he devedor.* Ex parte agentis iſta actione revocatoria ſemper requiritur, quod Actor probet ſe eſſe creditorem, ſive ex cauſa deſcendente ex contractu, vel quaſi: vel ex maleficio, vel quaſi. Et iſtud eſt præcipuum fundamentum, ut eſt text. in §. Item ſiquis in fraudem inſt. de act. juncta gloſ. in verb. Creditores, quam gloſ. allegant; & ſequuntur communiter omnes Doct. in d. §. Item ſiquis in fraudem inſt. de action. de quo vide ibi latiſſime per *Jaſ.* & *Joan. Fab.*

(*b*) Ibi: *Sabedor.* Probatur alienatio facta in fraudem, ſi probetur debitorem ſciviſſe tempore alienationis, ſe habere creditorem, & facta alienatione reliqua bona non ſufficerent ad ſolvendum creditori, ut tenet *Bar.* in L. Siquis cum haberet, ff. quæ in fraud. credi. Et hæc duo probantur faciliter. Primum probantur, ſi habet creditorem ex proprio contractu; qui in facto proprio non admittitur ignorantia, ut in L. Quamquam, ff. ad Vellean. Secundum non requiritur, quod probetur. Quia non præſumitur quis ignorare vires ſui patrimonii, ut in L. Quiſquis, C. de reſcind. vend. De quo per *Bar.* in L. poſt contractum, ff. de donat.

(*c*) Ibi: *Em fraude.* Iſtud eſt fundamentum præcipuum hujus actionis, videlicet, quod alienatio ſit facta in fraudem, alias, ſi alienatio eſſet ſimulata non competit iſta actio; quia eſt nulla ipſo jure in tantum, quod non firmatur juramento, ut eſt gloſ. in L. Emptione, C. plus valt quod ag. de quo vid. gloſ. in L. Emptor ff de aqua pluv. arcenda.

(*d*) Ibi: *Particepou.* Hoc procedit, quando poſſeſſor habuit rem titulo lucrativo, dico, oneroſo, ſecus ſit lucrativo. Quia tunc ſufficit, quod interveniat fraus ex parte alienantis; ut tenet gloſ. & ibi Doct. in §. Item ſiquis in fraudem ſupra alleg. & ibi Jaſon.

(*e*) Ibi: *Trax, e poſſue.* Iſtud req. ex parte conventi, videlicet, quod poſſideat, ſicut in reivendicatione ſecundum communiter Doct. in d. §. Item ſiquis in fraudem inſt. de actionibus.

(*f*) Ibi: *E aſſim foy declarado.* Notat, quod in excuſſione iſta requiritur declaratio judicis, per quam declaret, excuſſionem eſſe factam, ut tenet *Alex.* in L. Exitus, ff. de acquir. poſſ. Et notat, quod excuſſio iſta fit duobus modis, uno, ſi petitor compareat coram judice, & petat, ut aſſignetur terminus adverſario, infra quem demonſtret bona, quæ poſſidentur à debitore principali; etſi infra illum terminum non demonſtraverit, videtur, & cenſetur facta diſcuſſio. Secundo modo per denuntiationem officialium, ſeu perſonarum de mandato judicis, qui poſſunt videre, ſi ille debitor habeat bona, de quibus creditor poſſit recuperare debitum, vel non; de quo per *Jaſ.* in d. §. Item ſiquis in fraudem inſt. de action.

(*g*) Ibi: *E a reſtitua.* Ad hoc datur iſta actio; videlicet, ut res reſtituatur bonis debitoris, atque ſi alienatio non eſſet facta, ut in L. 1. §. 1. in L. Ait prætor. §. Per hanc, ff. quæ in fraud. cred.

(*h*) Ibi: *Com os frutos.* Competit etiam iſta actio ad fructus pendentes, vel ſolo cohærentes, & ad percipiendos poſt litem conteſtatam, uſque ad ſententiam. Non tamen ad fruct. perceptos; quia nunquam fuerunt Actoris, ut eſt text. expreſſus in L. Non ſolum. §. Fructus, ff. quæ in fraud. cred. De quo per Doct. in d. §. Item ſiquis in fraudem.

Secunda Additio.

(*a*) IBi: *Que he devedor.* Adde; quod hæc actio proprie locum habet quando debitor rem ſuam in fraudem creditorum alienavit, ſecus ſi alienaret rem alienam, ut ſi tutor pupilli debentis rem alienaret, tunc enim creditoribus hæc actio non competit, ſed interdictum fraudatorium adverſus eum, in quem facta eſſet alienatio L. pupilli debitor. ff. ſolution. L. Si poſtulante, ff. ad Trebel. noviſſime *Mend. à Caſtro* in ſua practica Luſitan. lib. 4. cap. 4. §. 1. num. 5.

(*b*) Sa-

(b) *Sabedor.* Adde text. optimum in §. In fraudem inst. quibus ex causis manum. non licet, ubi exornant noviores, communis ex *Jas.* in §. Item siquis num. 34. inst. action. *Gom.* in L. 9. Taur. n. 26. & 35. *Covarr.* l. 5. Comment. cap. fin. n. 3. *Main.* lib. 2. action. cap. 8. & quidem ex universali rerum omnium alienatione facta à sciente habere creditores adeo inducitur præsumptio fraudis, ut non sit amplius necessarium fraudem allegare, communis ex citatis à *Tiraquel.* de prælcript. pag. 9. ¶. Tu autem *Covarr.* in cap. Reinunt §. 1. num. 2. Cæterum prævaluit utroque modo debere fraudari creditores, id est, & consilio, & re ipsa eo, quod ejus bona non sunt suffectura creditoribus, §. Prævaluisse inst. quibus ex causis manum. non licet L. ult. C. eodem L. 4. §. Siquis autem, ff. fideicommiss. libert.

Ibi, quia non præsumitur quis ignorare. Adde, quod hæc opinio est contra text. expressum in d §. Prævaluisse, ibi, sæpe de facultatibus suis amplius quam in iis est, sperant homines, ubi Imperator respondet tacitæ objectioni, quæ poterat formari, de qua advertit ibi *Accurs.* verbo sæpe, cum quo cæteri pertranseunt, neque obstat text. in L. Quisquis, C. de rescind. de quo videas *Pinel.* in L. 2. 1. part. c. 2. ex num 30. C. de rescind. vend. & quæ *Ang.* in d. §. Prævaluisse n. 3. *Bar.* & communis in Auth. sed cum testator. C. ad L. falcid. verior tamen videtur resolutio *Portii* in d. §. Prævaluisse n. 7. ad fin.

Casus autem, quibus quis præsumitur scire, vel ignorare vires sui patrimonii, vide per *Bar.* & DD. in d. Auth. sed cum testator, *Porcium* ubi supra *Jas.* in addit. ad *Porc.* n. 9. versiculo adde, quod in actibus, & in L. Siquis cum aliter, & ibi *Bar.* ff. de verborum.

(c) Em fraude. Adde re, & consilio ex d. Prævaluisse, ubi *Angel.* num. 11. cum sequenti, & noviores, quot autem modis præsumatur alienatio facta in fraudem? Vide *Jas.* in addit. ad *Porcium* ubi supra num. 6. *Angel.* n. 5. Optime *Minsinger.* in d. §. Prævaluisse num. 30. *Bart.* in L. Post contractum, ff. donat. *Alex.* in L. Si maior, C. de transact. *Main.* lib. 2. actionum, cap. 8. *Conan.* lib. 5. cap. fin. n 3. ad fin.

Ibi simulata. Adde *Pinel.* in L. 2. de bon. matern. 3. part. num. 77. illar. 6. *Costa* in cap. Si pater 3. part. verbo Privare non possit num. 29. & circa contractus simulatos plura *Ord. lib. 4. tit. 71. Angel.* in princip. num. 27. inst. de excepr. *Capola* de simulatione contract. *Gom.* in L. 45. Taur. à n. 27. *Valasc.* 1. tomo consult. 5. num. 22. cum sequenti.

Ibi: Est nulla ipso jure. Adde, quæ *Valasc.* 1. tom. consult. 71. num. 9. ad finem, *Mascard.* concl. 438. num. 12. *Gam.* dec. 120. *Pinel.* in L. 2. de rescind. 3. p. c. 3. num. 28.

(d) Ibi: *Participou* Adde, quæ *Main.* lib. 2. action. cap. 9. *Costa* in cap. Si pater, 2. part. verb. Probare non possit, n. 27. *Covarr.* lib. 2. Var. cap. 16. num. 5. in fin. *Conan.* lib. 5. cap. 11. num. 4.

(e) Adde rationem, quia rem alienans tradidit possessori, & per hanc actionem intenditur revocari, ac si tradita non esset.

(f) Ibi: *E assim foy declarado.* Adde, quæ *Soares de Paz* 3. tom. cap. 2. §. 3. num. 3. *Menoch.* 14. recup. num. 33. *Gom.* 2. tom. cap. 2. num. 20. vers. 2. limita, citati à *Tiraq.* de const. 1. part. num. 44. *Main.* 2. act. cap. 29. extatque apud nos optima *Ord. lib. 4. tit. 3. in fin princ.*

(g) Adde, quæ *Minsinger.* in §. Item siquis, num. 48. inst. action. & Doctores, de quibus supra.

(h) *Com os filhos* Adde *Bartol.* in L. Si filius in fine de verborum oblig. & in L. Fructus, ff. soluto matrim. explicat *Main.* lib. 2. action. cap. 11. *Soares de Paz* 3. tom. cap. 2. § 3. num. 29. cum sequenti.

Costa.

ANNOTATIO V.

Libello na acçaõ revocatoria.

1 HÆc actio proponitur *in §. Item siquis in fraudem, inst. de action.* in ibique post antiquiores recte *Minsinger. à num.* 19. explicat *Soares de Paz in praxi 3. tom. cap* 2. §. consonat. *L. 1. Cod. de revoc.* 115. *quæ in fraudem cred. alien. sunt, L. 1. Ait Prætor, ff. quæ in fraud. cred. facta sunt, ut restituantur*, ubi per totum titulum illius edicti singula verba exponuntur.

2 Est autem actio Prætoria, & Pauliana etiam nuncupatur, *ut in L. Videamus* 2. §. *In Faviana. ff. de usur.*

3 Ratio vero hujus edicti ea traditur, quia gesta in fraudem creditorum valida sunt, *L. Si libertus, ff. jure patronatus*, & debitor tantum poterat conveniri actione personali usque ad bonorum executionem, quo facto, si nec dum ex bonis repertum fuerit, cessat Juris Civilis auxilium, nec ulterius progredi finit. Maxime quia debitor post dissipatum patrimonium bonis cedere poterit juxta titulum: Qui bonis cedere: *Ord. lib. 4. tit. 47. Gom. in L. 79. Taur. a num. 5. D.* Barboza *in L. Alia, §. Eleganter, num. 57. ad fin. pag. 390. L. 2. & 3. titul. 15. part. 5.* Nec contra tertios creditor agere potest juxta notata in §. *Omnium, inst. action. L. fin. ff. contrab. empt.*

4 Atque ita Prætoris beneficium necessarium fuit, & ex æquitate Prætor hanc actio-

actionem introduxit, ut notat *Ferrar. in § Item ſiquis*, & poſt alios *Main. lib. 2. action. cap.* 8.

5 Advertas autem fraudatorium edictum, de quo fit mentio *in L. Pupilli debitor. ff. de ſolut.* longe differre ab actione hac revocatoria, illud enim non in fraudem creditorum, ſed potius in eorum favorem, turpem tamen, vergit, veluti, quia quis ex aliena pecunia creditori ſcienti ſolvit, agitur in *L Si poſtulante 67. ff. ad Trebel.* Jaſ. *in d. §. Item ſiquis, n. 5. Minſinger. n* 9.

6 Formas vero, quibus inſtituitur, requires apud Speculatorem de *reb. Eccl. non alien. & per Doctores in d. §. Item ſiquis.* Hiſpano vero ſermone apud *Soares de Paz* 3. *tom. cap.* 2. §. 3. *n.* 31.

Tandem obſervabis per actionem revocatoriam poſſe creditorem petere rem alienatam in fraudem intra annum utilem, *L.* 1. *Ait Prætor, ff. quæ in fraud. L. fin. Cod. eodem*, & dicitur utilis, quia non incipit currere, niſi à die excuſſionis factæ adverſus principalem debitorem, poſt alios notat *Minſinger. ubi ſupra, numer.* 53. Bart. *in L. Annus, ff. calumniator. citati à* Tiraq. 1. *retr.* §. 36. *gloſ.* 2. *num.* 24. Main. 2. *action. cap.* 10. Cujac. *lib.* 12. *obſervat. cap.* 5. noviſſime poſt hæc ſcripta Mendes à Caſtro *in ſua Practica Luſitana, lib.* 4. § 1.

Libello na acçaõ quaſi Serviana, para pedir a prenda, e couſa obrigada.

DIz como A. ff. morador em tal parte contra ff. Reo.

E ſe cumprir.

Provará, que elle A. empreſtou (*a*) a ff. morador em tal lugar, vinte mil reis, os quaes elle ff. ficou de pagar ao A. cada, e quando que lhos pediſſe, para o que obrigou elle (*b*) ff. por expreſſa hypotheca huma ſua vinha, que elle tinha; (*c*) e poſſue, que eſtá em tal parte, que parte com ff. e ff. da qual vinha elle R. depois houve a poſſe della, e a traz, e poſſue (*d*) hoje em dia, como a todos he notorio.

Provará, que elle A. pela dita divida fez execuçaõ (*e*) nos bens do dito ff. e naõ ſe achou nenhuns bens por onde elle A. foſſe pago, e aſſim foy declarado. (*f*) Pelo que elle R. he obrigado de dar, e entregar a dita vinha a elle A. para que a tenha por prenda até ſer pago da dita divida, o que elle naõ quer fazer ſendo requerido, ſem contenda de juizo.

Provará, que de todo o ſobredito he publica voz, e fama.

Pede recebimento, e ſobre tudo cumprimento de juſtiça, (*g*) e julgue, (*h*) e declare elle A. ter direito de hypotheca na dita vinha, e condemne a elle R. que a dé, e entregue (*i*) a elle A. para que a tenha por penhor, até tanto, que ſeja pago da dita ſua divida, fazendo as mais pronunciações ao caſo pertencentes. O que pede, como melhor póde, com as cuſtas.

Prima Additio.

(*a*) IBi: *Empreſtou.* Nota, quod agens illa actione hypothecaria debet liquidò probare obligationem perſonalem, & ſe eſſe verum creditorem: ut in L. Cum vitio ff. de Pign. Nec ſufficeret iſto caſu probare debitum per confeſſionem debitoris principalis, ut tenet *Joan. Fab.* in

§.

§. Item Serviana. Inſt. de action. in 4. col. qui ad hoc moneat advocatos advertere in practica.

(*b*) *Para o que obrigou.* Iſta obligatio realis, & hypothecaria debet probari, quia eſt fundamentum præcipuum hujus actionis, ut tenent Doct. in d. §. Item Serviana, Inſt. de action.

(*c*) Ibi: *Que elle tinha.* Iſtud etiam requiritur, videlicet, quod res, pro qua agitur hypothecaria, probetur eſſe in dominio debitoris tempore obligationis. Nec ſufficit probare poſſeſſionem ſolam, ut tenet gloſ. in d. §. Item Serviana ſuper allag. in verſic. Quaſi.

(*d*) Ibi: *E a traz, e poſſue.* Ex parte conventi requiritur poſſeſſio, vel quaſi: ſicut in reivendicatione, quia eſt realis actio, ut tenet gloſ. quam ſequuntur omnes in §. Item Serviana in gloſ. fin. inſt. de act.

(*e*) Ibi: *Execuçaõ.* Iſtud etiam requiritur, videlicet, quod præcedat excuſſio in bonis principalis debitoris, antea quam deveniatur ad pignorum poſſeſſores, ut in Auth. Sed hodie, C. de action. & oblig. in Auth. Hoc ſi debitor Cod. de pign.

(*f*) Ibi: *Foy declarado.* Licet iſta declaratio ſit neceſſaria: ut dixi in Libello ſupra proximo tamen, ſi excuſſio fiat relatione nuncii, non requiritur declaratio, ut *Bart.* in L. Stipulatio §. Hæc autem, ff de nov. oper. nunciatio.

(*g*) Ibi: *Camprimento de juſtiça.* Nota, quod eſt utile apponere clauſulam iſtam ſemper in Libello, in tantum, quod ſi ignoretur, quæ actio, vel quod remedium competat, ſufficit narrare factum, & finaliter in concluſione nihil petere, niſi in fine ponere clauſulam iſtam, videlicet juſtitiam ſibi miniſtrari. Nam tunc videtur concludere, & deducta omnis actio competens ex narratis, ut tenet *Ang.* in §. Omnium inſt de action. Et etiam per iſtam clauſulam videtur imploratum officium judicis, ut tenet *Faſ.* in d. §. Omnium, de quo vide per Doct. in cap. 2. de Ord. cognit.

(*h*) Ibi: *Fulgue, e declare.* Iſta declaratio eſt neceſſaria, ſecundum *Joan. Fab.* in d. §. Item ſerviana. Attamen ſufficit concludere in Libello ad reſtitutionem poſſeſſionis rei, & ad detentationem, donec debito ſibi ſatisfiat, licet de iſta declaratione nulla fiat mentio, ut tenet *Bart.* in L. Rem alienam, ff. de pign. action. dicens, quod iſta forma eſt magis communis.

(*i*) Ibi: *Dê, e entregue.* Ad iſtud competit principaliter iſta actio hypothecaria, videlicet, ut reſtituatur res agenti, ut eam poſſideat, loco pignoris, ut eſt text. in L. Si cum debitor. ff. de evict. in princ. & ibi Doct.

Ibi: *Por penhor.* Quid ſit pignus, & in quo differat ab hypotheca, & quæ res poſſunt obligari, & quæ perſonæ, & reliqua circa iſtam materiam, vide per Doct. maxime per *Faſ.* in §. Item ſerviana, inſt. de action.

Secunda Additio.

(*a*) IBi: Verum creditorem. Adde, id requiri ad differentiam ſervianæ, quæ quidem, non à quovis creditore exerceri poteſt, ſed illi datur, qui tacitas hypothecas ex ſola legis diſpoſitione inductas habet, ut optime advertit *Minſinger.* in d. §. Item ſerviana, inſt. act. num. 34.

(*b*) Ibi: *Para o que obrigou.* Adde, *Ord. reg. lib.* 4. *tit.* 3. ibi, *obrigada*, & colligitur ad ipſum ex definitione hujus actionis, quam inter alios adſcribit *Minſinger.* ubi ſupra, num. 32. & adde, quæ *Tiraq.* lib. 2. retr. §. 8. n. 5. *Menchac.* uſu freq. cap. 58. num. 11. *Bald.* de pign. cap. 14.

(*c*) Ibi: *Que elle tinha.* Adde, L. Et quæ nondum, §. Quod dicitur, ff. Pignor. L. Cum res, Cod. Si aliena res pignori data ſit, & hinc reſultat utilitas *Salviani* interdicti, quia cum dominium debitoris difficilis ſit probationis ex L. 4. ff. de probat. utile quidem fuit inducere *Salvianum*, in quo cum ſit poſſeſſorium interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis. §. Interdictum inſt. de interdictis, atque etiam perſonale juxta text. in L. 1. §. Interdicta, ff. eo pignoratam poſſe, ſufficit ſolum probare debitorem tempore contractus rem, tit. de interdict. ſubdidiſſe, ut in L. 1. ff. *Salviano* interdicto, & è converſo, qua quidem ratione commodius eſt *Salvianum*, quam hypothecaria juxta regulam, L. Is, qui deſtinavit, ff. reivend.

(*d*) Ibi: *A traz, e poſſue.* Adde *Ord. in d. tit.* 3. *in princip.* ibi: *O poſſuidor* & Doctores, & jura, de quibus ſupra.

(*e*) Ibi: *Execuçaõ.* Adde *Ord. lib.* 4. *tit.* 3. *ante finem principii*, ibi: *demandando porem. Faſ* in d. §. Item ſerviana, num. 7. *Gom.* col. 1. *Menoch.* 12. recuper. num. 14. *Neguz.* 2. part. memb. 1. num. 7.

(*f*) Ibi: *Foy declarado.* Adde in ſimili, quæ in actione præcedenti gloſ. F.

(*g*) Quomodo ſint proficuæ hujuſmodi clauſulæ. Adde *Valaſc.* de jure emph. quæſt. 6. num. 15. *Pinel.* in L. 1. de bon. matern. 2. part. num. 8. ad finem, & quæ habes in addit. ad gloſ. finalem in fine action. reivend.

Coſta.

ANNOTATIO VI.

Libello na acçaõ quaſi ſerviana para pedir a couſa obrigada.

1 DE hac actione agitur apud nos in *Ord. reg. lib.* 4. *tit.* 3. *in rubr. Que quando ſe vende a couſa obrigada, paſſará com ſeu encargo; &c.* Et poteſt creditor convenire poſſeſſorem, ſcilicet, per actionem quaſi ſervianam, quæ etiam hypothecaria dicitur *in* §. *Item ſerviana inſt. action.* de qua noviſſimè poſt hæc ſcripta

pta *Mend. à Caſtro in Practica Luſitana, lib. 4. cap. 5. §. 2.*

2 Formam verò Libelli in hac actione optime proponit *Minſinger. in d. §. Item ſerviana num. 40.* & adde, quæ Neguz. *de pignor. 8. part. memb. 3. num. 6. & n. 20.* & latiſſimè etiam *Ferrar. in ſua praxi titulo, Forma Libelli, in action. hypothecaria*, Soares de Paz *in ſua praxi 3. tom. cap. 2. §. 4.*

3 Et quando ſit locus huic actioni explicat *D. Gam. deciſ. 21. num. 5. & deciſ. 99. num. 2. & 3.* vide etiam, quæ *Gom. 2. tom. cap. fin. num. 21.* & citati à *Valaſc. de jure emphyth. quæſt. 14. num 6.* Conan. *lib. 9. comment. cap. 13.* & de hypotheca ſpeciali, & generali, *Covarr. lib. 3. Var. cap. 18. & lib. 1. Var. cap. 8.*

4 Cæterum illud obſervabis inter alia, pignus, ſeu hypothecam eſſe conventionem, qua res debitoris creditori pro debiti ſecuritate obligatur, ita ut creditor, debito non ſoluto, poſſit rem à quovis poſſeſſore, non ſemel, ſed ſæpius amiſſa poſſeſſione recuperare, *L. fin. Cod. prætor. pign.* & eſt actio realis, *L. Si fundus, §. In vendicatione, ff. de pignor.* Tiraq. *lib. 2. retract. §. 8. num. 5.* Mench. *uſu freq. cap. 58. num. 11.* Baldoin. *de pignor. cap. 14.* Neguz. *ubi ſupra d. num. 20. Luſitanus* Cardoſ. *do Amaral in ſumm. ſeu praxi judicum litera P. verbo Pignus, num. 1.*

5 Differentias autem inter hujuſmodi actionem hypothecariam, & Salvianum interdictum colliges ex *Faſ. in d. §. Item ſerviana, num. 94.* Bellon. 41. *Ripa in rubr. de pign. num. 19.* Maranta, 4. *part. diſtinctione 11. num. 4.* Valaſc. 1. *tom conſult. 76. num. 1. & 11.* Menoch. 3. *adipiſc. per totum.*

6 Salvianum verò interdictum, an competat pro jure adeundi, vide *Gratian. 2. tom. cap. 271. num. 27. uſque ad num. 31.* & an detur pro rebus cujuſvis debitoris, *idem 2. tom. cap. 266. num. 20. & 21.* & quod in Salviano admittitur exceptio dominii probati in continenti, vel probandi, *idem Gratian. ubi ſupra, cap. 264. n. 42.*

Libello in ſerviana in rem, que ſe chama tacita hypothecaria.

DIz como A. ff. morador em tal parte contra ff. morador em tal. E ſe cumprir.

Provará, que elle A. o anno de LXIII. arrendou (*a*) ao R. humas ſuas caſas, que elle A. tem em tal parte, que partem com ff. e ff. por preço de dez cruzados de aluguer pelo dito anno, os quaes ſe obrigou a pagar a elle A. e morou nas ditas caſas, e niſto naõ ha duvida.

Provará, que elle R. ao tempo, que foi morar para as ditas caſas, levou, e meteu (*b*) nellas taes, e taes panos de armar, que eraõ delle R. e os poſſuia, os quaes eſtaõ tacitamente de direito obrigados (*c*) a elle A. pela dita penſaõ, e aluguer das ditas caſas, que nunca foi pago a elle A. pelo que de direito he obrigado de dar, e entregar a elle Autor os ditos panos, para que os tenhaõ até ſer pago da dita divida. O que elle Reo naõ quer fazer ſem contenda de juizo.

Provará, que de todo o ſobredito he publica voz, e fama.

Pede recebimento, e ſobre tudo inteiro cumprimento de juſtiça, e julgue, e condemne a elle R. que dé, e entregue a elle A. a poſſe (*d*) dos ditos panos, para que os tenha até ſer pago da dita divida, e aluguer. O que pede como de direito melhor lugar haja (*e*) com as cuſtas, porque proteſta.

Prima Additio.

(a) IBi: *Alugou.* Contractus locationis debet probari, quia ex eo resultat obligatio personalis, quæ præambula est, & de necessitate debet probari, ut in L. Cum vitio, ff. Pignor.

(b) Ibi: *Levou, e meteo.* Ista illatio debet necessario probari; quia, ea mediante, inducitur tacita hypotheca à L. Ut ex text. in § Item serviana, inst. de action. & in L. Item, qui ff. de pactis, & in L. 2. ff. quibus mod. pign. vel hypothec. solvitur. De quo vid. per *Joan. Fab.* & *Joan.* de *Plat.* in d. § Item serviana super allegato.

(c) Ibi: *Tacitamente de direito obrigados.* Nota, quod ista tacita hypotheca habet locum tam in colono prædii rustici, quam inquilino, qui est prædii urbani, licet differant inter se, quia inducta per colonum ita demum sunt obligata pro mercede, si dominus sciat, quæ inferuntur, & inducuntur. Sed inducta, & illata per inquilinum indistincte sunt à L. Tacite obligata, & hypothecata pro pensione; sive dominus sciverit, sive ignoraverit; ita tenent communiter Doct. in d. §. Item serviana; de quo vide text. in L. Certi juris, Cod. locat. Et nota, quod non solum inducta per colonum, qui nummis colit, sunt tacite hypothecata, sed etiam inducta per parciarum, qui magis & locius est, quam colonus, ita tenet glos. singulariter in dicto §. Item serviana supra allegato, & DD. in L. Item, quia, ff. de pactis.

(d) Ibi: *A posse.* Et an in ista actione hypothecaria procedat conclusio alternativa, videlicet: Peto condemnari, ut dictam possessionem mihi restituat, vel totum debitum solvat: dicas, sic, ut tenet singulariter *Bart.* in L. 2. Cod. Si unus ex plur. hæred Ita etiam tenet *Bart.* in L. Rem alienam in ult. col. ff. de pign. action. Et idem *Bart.* in L. Si fundus, §. In vendicatione, ff. de Pign. ubi latius disputat. hanc quæstionem: quam ibi omnino vide.

(e) Ibi: *Como de direito melhor lugar haja.* Ita clausula videlicet; omni meliori modo, quod de jure fieri potest, est utilis, etsi apponatur in Libello interpretatur eo modo, quod favorabilius potest juvari intentio actoris ad sustinendum Libellum, ut tenet *Bald* in L. Vinum, ff. si cert. petatur in 3. col. & *Anton. de Butr.* in cap. Literæ dedilatio, & in cap. Examinata de jud. Et *Alex.* in consilio 6. in tertio volumine consiliorum incipiente, circa processum. Sed hodie de jure istius regni non videtur clausula ista esse tantæ substantiæ per text. sing. quem omnino vid. *in princ. tit. 49. lib. 3. Ord. ibi. Assim como se naõ fosse dado, ou posto Libello em forma devida, e obrigatorio.*

Secunda Additio.

(a) IBi: *Alugou.* De contractu locationis agitur in *Ord. lib. 4. tit 23. cum sequenti* per totum, & Cod. locati, & inst. eodem, ubi novio-res, *Gom.* 2. tom. cap. 3. ubi latissime *Valasc.* 2. tom. consult. 157. num. 37. *Gam.* dec. 57. à num. 3. & latius infra annotabimus circa actionem locati.

(b) Ibi: *Levou, e meteo.* Adde, quæ de invectis, & illatis ex *Ord.* & novioribus habes in annotatione hujus actionis ad finem, infra videbis.

(d) *A posse.* Adde *Bald* in L. 2. Cod. si unus ex pluribus creditoribus, ubi late, & quod idem not. in simili in L. Sancimus, C. Sacr. Eccl. & in L. Si in solidum, C. action. & oblig. Specul. in tit. de Pign. §. 2. *Alex.* cons. 18. in vers. Alio fundamento vol. 5. *Graveta* cons. 79. num. 9. *Covarr.* lib. 1. Var. cap. 8. num. 1. & 2. *Neguz.* de Pign. in 4. memb. 5. part. num. 22.

(e) In fine. Adde *Avendan.* respons 1. num. 14. cum sequenti, *Gutierr.* pract. lib 1. quæst. 101. *Valasc.* de jure emphyth. quæst. 6. à num. 11. & 13. & novissime in praxi partit. cap. 8. num. 45. ad finem, *Covarr.* 1. Var. cap. 1. pro exornatione *Ord. lib. 3. tit. 63. in princ* consonat. L. 10. tit. 17. lib. 4. novæ recop.

De clausula verò, omni meliori modo, adde *Valasc.* de jure emphyth. quæst. 6. num. 16. *Soares de Paz* in praxi, 1. tom. 4. tempore, num. 12.

Costa.

ANNOTATIO VII.

Libello in serviana in rem, que se chama tacita hypothecaria.

1 OBserva, quod serviana actio in foro passim frequentada, est actio prætoria realis, qua quis experitur de rebus coloni, quæ pignoris jure pro mercedibus fundi ei tenetur, *ut in §. Item serviana inst. action.* ubi inter alios optime explicat *Minsinger. præcipue* 1. *n.* 9. *cum sequentibus, & erudite* Soares de Paz *in sua praxi* 3. *tom. cap.* 2. §. 4.

In eo autem differt à præcedenti actione, quasi serviana, seu hypothecaria, quia serviana spectat ad persecutionem rerum tacitè, & quæ ex sola juris authoritate sine ullo contrahentium consensu obligatæ sunt; hypothecaria vero pertinet ad rem expressa conventione jure pignoris obligatam, ut supra adnotavimus.

De hac vero tacita hypotheca invectorum, & illatorum in re locata à conductore meminit *Ord. reg. lib.* 4. *tit.* 23. §. 1. ibi: *Ou, que nella tiver alguma couſa; Vallaſc. de jure emphyt. q.* 20. *n.* 17. *Mench. controv. freq. lib.* 3. *cap.* 53. *Cabedo. deciſ.* 92. & formam proponendi tradit *Minſinger. ubi ſupra num.* 30.

Libello ſobre a acçaõ inſtitoria.

DIz como A. ff. contra ff. morador em tal parte.

E ſe cumprir.

Provará, que tendo o R. huma logea, e tenda de marcearia em tal parte, poz na dita tenda, (*a*) e trato a ff. ſeu filho, para que trataſſe, e negociaſſe, e feitorizaſſe a dita tenda, e trato. O que elle ff. ſeu filho aceitou, e vendeo, (*b*) e conſentindo niſſo o Reo.

Provará, que elle A. vendeo ao dito ff. tantos barretes, (*c*) e tal couſa, e tal, &c. para o trato, e negocio da dita tenda: para o que elle R. o poz por preço de dez cruzados: dos quaes até agora naõ he pago, o que elle R. lhe he obrigado pagar. O que naõ quer fazer ſem contenda de juizo.

Provará, que de todo o ſobredito he publica voz, e fama.

Pede recebimento, e o R. ſer condemnado, que dé, e pague ao A. os ditos dez cruzados com as cuſtas.

Prima Additio.

(*a*) IBi: *Poz na dita tenda.* Nota, quod inſtitor eſt ille, qui alicui negotiationi quæſtuariæ præponitur, etiam certo loco non deſtinato. Et ex contractu ipſius obligatur cominus. Secus ſi certæ rei non quæſtuariæ præponatur. Quia tunc magis procurator vocabitur, ut eſt text. expreſſus in L. Inſt. & ibi *Bart.* ff. de inſt.

(*b*) Ibi: *Vendeo.* Nota, quod ſufficit, quod dominus paſſus ſit ita facere. Per hoc enim videtur ipſum præponere ſuum inſtitorem, ut *Bart.* in L. Quicunque, ff. de inſt. & eſt text. in L. Sed & ſi pupillus, §. 1. eodem tit. & in L. fin. ff. quod cum eo, & ibi *Alex.* in addit. ad *Bart.*

(*c*) Ibi: *Tantos barretes.* Hoc eſt etiam, requiſitum neceſſarium, ut competat iſta actio, videlicet, quod inſtitor contrahat ad id, quod eſt præpoſitus, & tunc obligat dominum, alias non, ut eſt text. in L. Siquis, §. Servus, ff. de inſt. Et an. & quando inſtitor teneatur, & conveniatur, vide text. & DD. in L. fin. ff. de inſt. & in rubr. ff. de conſtit. pecun. *Bald.* 3. col. & *Abb.* in 2. volum. conſiliorum, conſ. 75. Etſi ſint plures inſtitores exercentes ſimul unam mercanciam, ſive per ſe, ſive per alium, qualiter teneantur, vide. *Bart.* in L. Si tamen, ff. de exerc. action.

(*d*) Ibi: *Do que he publica voz, e fama.* Nota, quod iſte articulus, & iſta probatio famæ eſt multum utilis, & eſt maxima coadjuvatio probationis: quia fama cum uno teſte in civilibus facit probationem, & in aliquibus caſuſis ipſa ſola probat. De quo vide *Bart.* ſingulariter in L. De minore, §. Plurimum, ff. de quæſt. & *Abb.* in cap. Cum cauſa de teſtibus. Et quamplures effectus famæ vide per *Guid.* in quæſtionibus ſuis quæſtione 301.

Secunda Additio.

(*a*) POz *na dita tenda.* Verſic. ſecus. Adde, quod ſi in villico alicujus contractum ſit, non datur in dominium inſtitoria, cum is non propter quæſtum præponatur, L. Cum villico, ff. hoc tit de inſt. action. *Cujac.* lib. 19. obſervat. cap. 30. & ad L. inſtitor, de qua hic. Adde gloſ. in L. *Julianus*, §. Si procurator, ff. action. emphyt. *Paul.* conſ. 73. vol. 2.

(*d*) *Do que he publica voz, e fama.* Adde hanc poſitionem eſſe in communi practica, & ſtylo de qua plene, & erudite *Ferrar.* in ſua pract tit. Forma poſitionem Actoris in ult poſitione: *Gom.* 3. tom. cap. 13, num. 10. ubi plures refert, L. 3. tit. 30. part. 7. & de diverſimoda famæ acceptione

ceptione *Brisson.* de verborum significatione, lib. 6. fol. 324. verbo Fama, *Covarr.* 1. Var. cap. 2. num. 8. & in regula peccatum de restitutione, 1. part. initio, n. 6. vers. Sed & 2. & lib. 3. Var. cap. 4. num. 4 vers. 3. licet, ibi, in plurium notitiam devenerit, &c. & 2. part. de sponsal. cap. 6. §. 10. num. 22. & cap. 8. §. 9. & sæpe alibi, & circa diversas quæst. & qualiter fama probet dominium. *Valasc.* de jure emph. q. 9. num. 25. & quod in antiquis probat possessionem, & dominium *Rota* in novis. dec. 3. tit. de probat. sequit. *Menoch.* cons. 403. num. 59. *Gabr.* conclus. lib. 5. de præscript. concl. 1. num. 77. *Craver.* de antiq. temporis part. 1. sect. viso. *Vivianus* commun. opin. lib. 1. opin. 109. *Fama publica*, vers. Interpretatur ista *Mascard.* vol. 1. probat. dec. 547. per tot. ubi erudite, ut solet, prosequitur.

Costa.

ANNOTATIO VIII.

Libello sobre a acçaõ institoria.

1 DE hac actione institoria agit Imperator *in* §. 1. *vers. Institoria inst.* quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicetur, *& per totum, ff. institor.* Et de hac actione extat apud nos elegans, & peregrina *Ord. lib.* 4. *tit.* 50. §. 3. præter ordinarios *in d.* §. 1. *institut.* quod cum eo videas *Minsing. optime explicantem à numer.* 16. *cum sequentibus novissime*, Em. Mendes à Castro *in sua Practica Lusitana, lib.* 4. *cap.* 5. §. 2.

2 Ex eo autem dicitur institor, qui ponitur alicui negotiationi, quod, scilicet negotio gerendo instet, *L* 3 *ff instit action.* Bart. *cons.* 29. eruditus *Brisson. ubi plura lib.* 9. *de verborum significatione, verbo Institor*, & alii, qui de verbis juris scripsere.

Libello sobre a acçaõ exercitoria.

DIz como A. ff. morador em tal parte, contra ff. R. morador em tal. E se cumprir.

Provará, que tendo o R. huma sua naó, por nome chamada tal, elle R. poz nella por Mestre (*a*) a ff. morador em tal parte, para que a regesse, fretasse, e navegasse, para as partes, que lhe bem pareceſſe: a qual carregou elle dito ff. aceitou, e isto he notorio.

Provará, que acertando de quebrar á dita náo o mostro do traquête, estando em tal porto, elle ff. para o dito mastro, e reparo necessario (*b*) da dita náo pedio a elle A. tantos cruzados empreſtados, e elle A. lhos empreſtou para isso, os quaes todos eraõ necessarios para o dito mastro. Pelo que, de direito por elle R. pór o dito Mestre, e ser senhor da dita náo, he obrigado a pagar ao A. o sobredito. O que naõ quer fazer, sendo por muitas vezes requerido, sem contenda de juizo.

Provará, que de todo o sobredito he publica voz, e fama.

Pede recebimento (*c*) &c. E condemne a elle R. que dé, e pague a elle A. os ditos cruzados. O que pede, como melhor póde com custas.

Prima Additio.

(*a*) IBi : *Poz nella por meſtre.* Nota, quod magiſter iſte habet authoritatem alium ſubſtituendi, etiamſi ſibi fuerit interdictum, & ex ſubſtituti perſona obligatur etiam dominus navis ex text. in L. 1. §. Ut Magiſtrum, ff. de excit. act & ibi Doct. Et materiam hujus actionis exercitoriæ ponunt Doct. in §. Exercitoria inſt. quod cum eo. Et circa eam multa pulchra, & ſignanda ponit *Bart.* in rubr. C. de exerc. action. Et quæ differentiæ ſint inter iſtam actionem de peculio, vide per *Jaſ.* in §. Actiones, inſt. de action. n. 47.

(*b*) Ibi : *E reparo neceſſario da dita náo.* Nota, quod ad hoc, ut creditor habeat actionem iſtam exercitoriam contra dominum navis debent quatuor concurrere. Primum, quod magiſter dicat, ſe accipere in mutuum cauſa navis reficiendæ. Secundum, quod in veritate novis indigeat reparatione. Tertium, quod in tantum mutuum fiat, quantum in dicta reparatione erogari poteſt, & non plus. Quartum, quod prædicta fiant in tali loco, & tempore, quod veriſimile ſit, quod navis refici poſſit alias ſecus. Ita tenet ſingulariter *Paul. de Caſtro* in L. fin. ff. de exercit. actio. Si tamen magiſter expreſſum habet mandatum, tunc ſufficit, quod tempore mutui cauſam illam exprimat, licet non ſit vera, ut eſt text. & ibi, *Paul. & Bart.* in L. 1. §. Non autem, ff. de exercit. act. De quo vide ſingulariter *Ang.* in §. Actiones, inſt. de act.

(*c*) Ibi : *Recebimento.* Hæc in quocumque Libello debet poni, & clauſulam illam. Petit complementum juris, & alias, ut declaratur in primis ſupradictis Libellis, quæ non exprimuntur hic cauſa brevitatis, & licet non exprimantur, Libellus procedit.

Secunda Additio.

(*a*) POz *nella por meſtre.* Adde Rom. ſingl. 566. & adde, quod ſi liber homo præponatur, ipſe quoque conveniri poteſt, hoc enim edicto non transfertur actio, ſed adjicitur, L. Si eum, qui in mea poteſtate, ff. de exercitor. alleget. *Ord reg lib.* 4. *tit.* 50. §. 3. & ita cõtrahens poteſt eligere, utrum exercitoria dominum, an magiſtrum convenire malit. L. 1. §. Eſt autem, ff. eo tit. nec refert, cujus ſexus, aut ætatis ſit, nam & pupillus juſte obligat, cum eo, qui ipſum præpoſuit, L. Sed, & quia §. ult. ff. inſt. action. ſi tamen ipſe pupillus præpoſuerit, ita demum tenebitur, ſi auctoritas tutoris intervenerit, L. Nam, & plerique, & L. Sequenti, ff. inſt.

Coſta.

ANNOTATIO IX.

Libello ſobre a acçaõ exercitoria.

EXercitoria actio cum locum habet cum quis ſervum magiſtrum navi propoſuit, & quod ejus rei cauſa, cui præpoſitus eſt, cum eo contrahitur, authore *Juſtiniano in* §. 1. *inſt. quod cum eo*, ubi late explicant *Veteres, & noviores, & per tot. ff. eo tit de exercit. actione*, noviſſime *Mendes à Caſtro in ſua practica Luſitana, lib.* 4. *cap.* 5. §. 2. *n.* 6.

Exercitor etiam nuncupatur ad quem obventiones, & redditus navis perveniunt, ſive is dominus navis ſit, ſive à domino per averſionem conduxerit, *L.* 1. §. *Exercitorem, ff. exercit. action. L.* 1. *ff. ſort. adverſus naut.* obſervat *Briſon. lib.* 5. *de verborum ſignificatione, verbo Exercere navem.* Budæus *in L. Qui officii, ff. contrab. empb.* Ant. Aug. *lib.* 3. *cap* 6. optimè advertit *Minſinger. inter alios in d.* §. 1. *num.* 8. ubi rectè explicat, & in materia illius tituli plura *Bald. in rubrica, C. eodem*, & apud nos vide *Ord. reg. lib.* 4 *tit.* 50. §. 3.

Exercitoris vero factum an obliget navis dominum, & quoad dolum, & culpam, & quando? *Afflictis, dec.* 82. *poſt. num.* 3. *& n.* 9. ubi *per totam deciſ. eleganter de materia*, & Magiſter navis, quæ impetu aquarum obruitur, quando teneatur ad res naufragio deperditas? notat *Gama, deciſ.* 154. *num.* 1. & nautis damnum datum, quando dominus præſtare teneatur, idem *Gama deciſ.* 296. *num.* 102.

Libello ſobre a acçaõ mutui.

DIz como A. ff. morador em tal parte contra ff. R. morador em tal.

E ſe cumprir.

Prova-

Provará, que elle A. empreſtou do ſeu proprio dinheiro (*a*) ao R. por lhe fazer boa obra trinta cruzados, os quaes elle R. recebeo, e ficou de os pagar ſendo requerido ſem contenda de juizo.

Provará, que de todo o ſobredito he publica voz, e fama.

Pede recebimento, e o R. ſer condemnado, que dé, e pague ao A. os ditos trinta cruzados, que lhe aſſim empreſtou, com as cuſtas, porque proteſta.

Prima Additio.

(*a*) IBi: *Do ſeu proprio dinheiro.* Iſta verba ſunt neceſſaria, quia alias non eſſet mutuum; cum non fiat de meo tuum, & ideo requiritur, quod numi eſſent mutuatis, ut in L. 2. §. Appellata, ff. ſi cert. petat & ibi latiſſime *Bart.* unum tamen, quod licet agens ex mutuo debet ponere in Libello ſe fuiſſe dominum, non tamen tenetur probare dominium. Eo quia recipiens non poteſt ei referre quæſtionem dominii juxt. text. in L. Si quis conditionis cauſa C. Locat. & in L. Nec creditores, C. de pign. action. Ita tenet *Joan. Fab.* & Salon. in §. Sequens inſtit. de action. Et iſtud ſatis approbat æquitas, & communis uſus. De quo vide *Bart.* in L. Nam etſi fur. in princ. ff. ſi cert. petatur.

(*b*) Ibi: *E ficou.* Nota, quod in iſta actione ſufficit confeſſio rei recipientis, quando in Libello apponitur verbum, mutuavit, & non numeravit. Secus tamen eſt ſi apponatur verbum, numeravit. Quia tunc non ſufficit confeſſio recipientis, ſed requiritur, quod probetur vera, & realis numeratio pecuniæ. Ita tenet Spec. in tit. de teſte, §. 1. verſ. Sed pone *Bart.* in L. Certi conditio, §. Si nummos, ff. ſi cert. petatur.

Secunda Additio.

(*a*) IBi: Non poteſt ei referre quæſtionem dominii. Adde, huic opinioni contrariam eſſe communem ſententiam, cum qua reſolvit *Barboza* in C. ſi alienam n. 6. ff ſolut. matrim. Secus in cæteris contractibus, & in commodato diſponit *Ord. lib.* 4. *tit.* 54. §. 3. declarat *Valaſc.* 1. tom. conſult. 42. n. 4 Idem diſponit, L. 5. tit. 3. part. 5. & circa reconciliationem mutui adde, quæ noviſſime Hiſpanus *Pichard.* in princ. n. 133. inſt. quibus modis re, contra communem. Quod autem articulus debeat concludere, quod mutuans erat dominus rei mutuatæ, adde *Duaren.* in d. L. Si alienam, ubi *Barboza*, num. 7.

(*b*) *Ficou de os pagar.* Adde, quæ habes late in annotatione hujus actionis, verſ. tandem obſervabis uſque ad finem, ex num. 5.

Coſta.

ANNOTATIO X.

Libello na acçaõ mutui.

1 DE mutuo apud nos extat *Ordin. regia, lib.* 4. *tit.* 50. ubi late *apud Hiſpanos*, *L.* 1. *&* 2. *tit.* 1. *part.* 5. *de jure communi*, *L.* 2. *&* §. 1. *cum ſequentibus*, *ff. ſi certum petatur*, *& paſſim eo tit*, *L.* 1. §. *Recontrahitur*, *ff. action. & obligat. princip. inſt. quibus mod. re contrahitur obligatio*, ubi communia Doctorum traditio, & noviores exornant latiſſimè, & poſt hæc ſcripta noviſſimè *Doctus Barboſa in ſuis remiſſion. ad Ordin. lib.* 4. *titul* 50. Mendes à Caſtro *in ſua Practica Luſitana*, *lib.* 4. *cap.* 8 §. 9. plura, & in propoſito proſequitur *erudit.* ut ſolet, *Gratian.* 2. *tom. diſcept.* Forenſ. *cap.* 261. *à n.* 8. *cum ſeqq.*

2 Primò igitur obſervabis, mutui dationem in iis rebus conſiſtere, quæ numero, pondere, menſurave conſtant, & in accipientem dominium transferri, & non eandem, ſed aliam rem ejuſdem generis eſſe reddendam, explicant optimè *Minſinger. & Hiſpan.* Pichardus *in d. princip. Vacon. à Vacun. lib.* 3 *declaration.* 46. Cujac. *in parat. ad titulum, ff. ſi cert. pet. & lib.* 11. *obſervat cap.* 37. *Con. lib* 7 *comment. cap.* 1 *num.* 3. Gregor. *in L* 3. *verbo*: La Igleſia, *tit.* 5. *part.* 5. Zaz. *lib.* 1. *ſingul. intellect. cap* 1. Duaren. *lib.* 1. *diſput cap.* 14. Alciat. *lib.* 2. *paradox. cap.* 20. Covarr. *in regul. peccatum initio* 3. *part. n.* 2. *Auth.* Gom. 2. *tom. cap.* 6. *n.* 1.

3 Illud autem potiſſimum obſerva ex *Ordin. d. lib.* 4. *titul.* 50. §. 1. quod non

ſtatim

ſtatim reſtitui debet res in mutuum data, alias enim fruſtratorium eſſet beneficium, ſi creditor mutuans illico poſſet debitum repetere, idque circa aliquod tempus, ad minus, decem dierum expectandum eſſe, aut maius ſpatium, judicis arbitrio, ſecundum qualitatem perſonarum, temporis, & loci, intra quod nimirum accipiens aliquam ex mutuo utilitatem percipiat, & ita reſolvit *Eleg. d. Ord. idem docet Juriſconſult. in L.* 1. §. *Mutui ibi poſtea ff. act. & oblig.* tenet *Bart. communiter recept. in L. Si pœnam, num.* 3. *contra gloſam ibi, ff. de verborum.*

4 Atque ita, omiſſis variis intellectibus, accipi debet *text. in d. princip. verbo Quandoque inſt quibus modis re id eſt, aliquo tempore, ut poſt Fulgoſ.* explicat *Decius in d. L.* 2. *num.* 4 *ff. ſi cert. petat.* Ant. Aug. *lib.* 3. *emend. cap.* 7. in qua ſignificatione accipitur etiam vercum illud *in L. Rex* 43. *ff jure dot. & in L. Tutor.* 35. *ff jure jur. & in L Verbis civilibus, ubi bona gloſa ff. de vulgar.* atque etiam in illam uſurpatur ſignificationem præter alias, cum primum potueris, de quo vide *Briſon. ubi optime de verborum ſignificatione, lib.* 15. *verbo Quandoque.*

5 Tandem obſervabis, duplex eſſe mutuum, naturale, & civile, naturale dicitur, cum mutuans re ipſa pecuniam ſuam numerat, vel aliam rem dat, quæ numero, pondere, menſurave conſtat, & ex alia actuali numeratione proficiſcitur naturale mutuum, quod obligationem producit, ex qua oritur actio, quæ certi conditio nuncupatur, qua res mutuo data repetitur, *d. L.* 2 §. *Creditum, L. Certi conditio* 9. *ff. Si cert. pet. princip. ad fin. inſt. quibus modis re*, de qua actione late *Pichard. ubi ſupra à num.* 138. *cum ſequentibus*, Vacon. à Vacon *lib.* 3. *declarat, cap.* 47. *ex num.* 7. Qui latiſſime probant dari ſpecialem certi conditionem ex mutuo ultra alios. Civile autem mutuum eſt, in quo natura nihil cooperatur, id eſt, in quo realis numeratio non intervenit, veluti ſiquis ſpe futuræ numerationis fatetur in Chyrographo ſe mutuo accipiſſe viginti, v. g. quæ re ipſa non accepit, ſed expectabat ſe recepturum, de quo *Tiraq.* 2. *retract.* §. 4. *gloſ.* 6. *num.* 10. *cum ſequentibus.*

6 Ex hoc autem mutuo mere civili, in quo natura non cooperatur ratione litterariæ obligationis, actio oritur poſt biennium, niſi mutuatarius oſtendat numeratam non fuiſſe pecuniam, *ut in* §. *Unico inſt. litterarum obligat, ubi exornant noviores, & ad titulum Cod. non num. pecun.*

7 Apud nos verò intra ſexaginta dies hæc exceptio poteſt objici ex *Ordin. lib.* 4. *tit.* 51. *in principio*, ubi late de hoc agitur. Explicant *Coſta in L Si ex cautione, pag.* 187. *num.* 1. *& pag.* 73. *num* 2. *& pag.* 204. *num.* 1. *& per tot. Cod. non num. pecun.* Valaſc. 1. *tom. conſ.* 5. *num.* 12. *cum ſequentibus*, conſonat. *L.* 9. *tit.* 1. *part.* 5. *& L.* 27. *tit.* 11. *part.* 3. Covarr. *lib.* 1. *Var. cap.* 7. *num.* 5. & ibi Gutierr. *de juram. confirm.* 1. *part cap.* 37. *& de virtute Chyrographi* Ant. Gabr. 1. *tom. communium, lib.* 5. *pag.* 287. *&* 290. *&* 293. *cum ſequentibus*, Parlador *lib.* 2. *rerum quotid. cap. fin.* 1. *part.* §. 5. Petr. Greg. 3. *part. Syntagm. lib.* 24. *cap.* 13. & plures, quos noviſſime adduxit *Hiſpanus* Pichardus *in rubrica inſt. literarum obl.* ubi per totum latiſſime, & erudite in propoſito.

8 Illud autem potiſſimum addes ex *Ord. d. titul.* 51. §. 6. quòd licet exceptio non numeratæ pecuniæ intra ſexaginta dies de jure regio objici debeat, ſi tamen debitor iis tranſactis velit in ſe accipere onus probandi, quod nunquam receperit pecuniam, quam accipiſſe confeſſus eſt, in partem, vel in totum, ſemper admittendus eſt ad talem probationem.

9 Cæterum antea propoſita transfert onus probandi in creditorem, ut prædicti adnotarunt, & eſt communis omnium traditio, de qua *Pichard. d. principio, num.* 13. *& num.* 15. ubi meminit noſtræ Ordinationis, cujus deciſionem æquiorem affirmat, & vide *Coſtam in d. L. Si ex caut. ult. fallentia, num.* 2. & cum præcitatis materiam proſequere.

10 Deinde obſervabis, quod exceptio pecuniam mutuatam eſſe alienam non admittitur, quamvis mutuans hoc fateretur, & mutuum fuit conſumptum, tanquam ſit reconciliatum, notat *Gratianus* 2. *tom. cap.* 261. *num.* 24. *diſcept. Forenſ.*

11 Et quod exceptio non numeratæ pecuniæ non detur contra confeſſionem mutui, quod fuit converſum in aliam cauſam veram, obſervat idem *Gratianus* 2. *tom. diſcept. Forenſ. cap.* 321. *num.* 12.

Libello ſobre a acçaõ commodati.

DIz como A. ff. morador em tal parte contra ff. R. morador em tal. E ſe cumprir.

Provará, que tendo elle A. hum ſeu cavallo murzello, eile R. lhe (*a*) rogou, e pedio, que lho empreſtaſſe, para ir nelle á Cidade de Lisboa; a cujo rogo elle A. haverá dous mezes, que lho empreſtou por oito dias (*b*) para ir nelle á dita Cidade, e elle R. o naõ quis, nem quer tornar a elle A. ſendo requerido, ſem contenda de juizo.

Provará, que de todo o ſobredito he publica voz, e fama.

Pede recebimento, e elle R. ſer condemnado, que torne, e reſtitua a elle A. o dito cavallo com o intereſſe, e cuſtas, porque porteſta.

Prima Additio.

(*a*) L*He rogou, e pedio.* Iſta verba, quod reus rogavit, vel quod ad ejus petitionem actor commodavit, ſunt utilia, quia alias commodatarius non tenetur de culpa; ſed tantum de dolo, ut eſt text. notabilis in L. Si ut certo § Interdum in fin. in verbo Quis ultro commodavit ff commod. & ibi gloſ. in verbo: Ultro & *Bart.* ibi, qui dicit, quod temper ſis cautus de his facere poſitionem. De quo vide per *Jaſon.* in §. Sequens inſt. de action.

(*b*) Ibi: *Por oito dias.* Nota, quod ad hoc ut actio iſta habeat locum, & dicatur commodatum, requiruntur duo compulative, quod conceſſio ſit facta ad certum, & determinatum uſum, & quod ſit facta certo, & determinato tempore expreſſe, vel tacite. Tacito autem tempore dicitur, ſi commodatem equum, ut ires ad villam, id eſt autem tempus, quo poſſis ire, & redire de villa, ut in L. Continuus, §. Cum quis, ff. de verbor. oblig. Alias ſi daretur ad certum, & determinatum uſum, ſed non limitato tempore tacite, vel expreſſe: tunc eſſet precarium, & poſſet quandocunque ad domini voluntatem revocari: ita declarat *Bart.* in L. Aquilius regulus, ff. de dónat. & *Abb.* in cap. fin. extra deprecat. Et *Bald.* in L. 2. C. de ſer. & aqua.

Secunda Additio.

(*a*) L*He rogou, e pedio.* Adde text. in L. Si mei 12 ff. commodati, L. 2. verſ. *La tercera manera*, tit. 2. part. 5. *Pichard.* in §. Item is, cui, num. 70. inſt. quibus mod. re, & quæ notas in annotatione hujus actionis num. 6.

(*b*) Ibi: *Por oito dias.* Adde, quæ *Gom.* 2. tom. cap. 7. num. 1. verſ. & expræditis; ſecus eſt in precario, quod revocari poteſt ad libitum, neque enim res datur utenda determinato aliquo tempore, tacite, vel expreſſe, ſicut in commodato ſit, ſed ad beneplacitum, L. 1. & per tot. ff. de precario cap. fin. extra eodem; quod autem commodatum perfinit certum uſum, quem non licet transgredi, inter alios notat *Minſinger.* d. §. Item is, cui inſt. quibus mod. re. num 4. *Pichard.* à num. 31. cum ſequentibus explicat *Covarr.* lib. 3. Var. cap. 15. num. fin. de tacito autem uſu, & tempore, adde *Ord. reg. lib. 4. tit. 53. in princ. verſ. E eſte ſo baſtaria, que ſeja tacito*, ubi Legislator noſter prudentiſſimus erudite loquitur.

Coſta.

ANNOTATIO XI.

Libello ſobre a acçaõ commodati.

1 DE commodato extat apud nos elegans *Ord. lib. 4. tit. 53. & ſequenti apud Hiſpanos, L. 1. & 2. tit. 2. part. 5. de jure communi, §. Item is, cui 2. inſt. quibus mod. re.* Ubi inquit Imperator, is, cui res aliqua utenda datur, id eſt, commodatur, re obligatur, & tenetur commodati actione, &c. Idem *in L. 1. §. Is quoque, cui rem, ff. actio. & oblig. L. 1. §. 1. ff. commodati, cap. 1. extra de commodato*

ex-

exornant noviores *d. §. Is, cui*, Gom. 3. *tom. cap. 7. num.* 1. Mofius, *lib. ſingular. de contractibus, contractu de commodato* Conan. *lib. 7. cap.* 3. Cujac. 9. *obſerv. cap.* 2. Mench. *de ſucceſſ. creat. §. 12. num. 58. &* Corraz. *Miſcel. cap.* 1. Soares de Paz *in praxi* 3. *tom. cap. 6. numer.* 9. noviſſime *Em. Barboſ. in remiſſionibus ad Ord. lib* 4. *tit.* 53. Em. Mendes à Caſtro *in ſua Practica Luſitana, lib. 4. cap.* 8. §. 10. & adde *Gratian. 2. tom. diſceptation. Forenſ. cap.* 203. *num.* 30. *&* 36. ubi diſputat, an commodatarius habeat retentionem; plura etiam de commodato *Cardoſo in ſumma, ſeu praxi judicum verbo Commodatum.*

2 Differet autem à mutuo, quia in commodato non tranſit dominium, nec poſſeſſio, nec aliud jus reale in accipientem, & uſus duntaxat rei conceditur, ut eadem reſtituatur, *L. Rei commodatæ, ff. commodat. Ord. tit. 2. part. 5.* Gratian. *2. tom. diſcept.* Forenſ. *cap.* 203. *num.* 27.

3 Inſuper cum gratia accipientis fiat, & regulariter ad ejus utilitatem, tenetur rem ſervare cum omnimoda, & exacta diligentia, quam quiſque diligentiſſimus pater-familias ſuis rebus adhibere ſolet: & non tantum eidem imputabitur dolus, & lata culpa, ſed etiam levis, & leviſſima, diſponit *Ord. ubi ſupra*, §. 2 *d. L. 2. tit. 2. part. 5. L. Si, ut certo*, §. *Tunc. videndum, ff. commodat. d. §. Item is, cui*; *not. ex* Barth. *& Doct. in L. Quod Nerva, ff. depoſit.* Gom. *dicto cap. 7. n.* 1.

4 Cæterum de caſu fortuito non tenetur, niſi concurrat culpa commodatarii, ut probat *Ord. d. tit.* 53. §. 3. *L. 3. tit. 2. part. 5. L. Quæ fortuitis, Cod pignor. act. L. Contractus, ff. de regul. jur.* cum aliis, de quibus latè *Gom. 2. tom. cap. 3. num.* 18. Pinel. *in L. 2. 1. part. cap. 3. num.* 26.

5 Et in propoſitio conſonat *text. in d. §. Is, cui, verſic. Si modo, L. In rebus*, 18. *ff. commod. L.* 1. *Cod. Eodem*; tenebitur tamen etiam de caſu fortuito, quando ita conventum ſit, etſi moram in reſtituendo commiſerit, ſive ad alios uſus rem transferat, quam ad eos, ad quos conceſſa eſt, ut *in d. Ordin. §. 3. &* 4.

6 Si vero utriuſque cauſa commodatum fiat, & commodantis, & accipientis, tunc commodatarius dolum, latam culpam, item & levem, non vero leviſſimam præſtare tenetur, *d. L. Si, ut certo, §. Nunc videndum eſt, verſic. Sed ubi utriuſque, L. In rebus* 18 *verſic. Hæc ita ſi duntaxat, ff. hoc titulo commodat. L. 2. verſic. L. 2. tit. 2. part. 5.* & ita ſufficiet tantum diligentiam præſtare, qualem rebus ſuis adhibet, obſervat doctus *Pichard. in d. §. Item is. cui num.* 70. *Luſitanus* Cardoſo *in ſumma, ſeu praxi judicum, verbo commodatum à num.* 13.

Libello ſobre a acçaõ depoſiti.

DIz como A. ff. morador em tal parte contra ff. morador em tal. E ſe cumprir.

Provará, que elle A. haverá ſeis mezes, que deixou ao R. em ſua caſa hum fardel de panos liados, que tinha vinte peças (*a*) de londres em guarda, o qual elle (*b.*) R. recebeo gracioſamente (*c*) em depoſito, e guarda até elle A. mandar por elle: o qual atégora naõ quiz, nem quer entregar ao A. ſendo requerido, ſem contenda de juizo.

Provará, que de todo o ſobredito he publica voz, e fama.

Pede recebimento, e o R. ſer condemnado, que entregue ao A. o dito fardel de panos, como lhe foi entregue, com as cuſtas.

Prima Additio.

(*a*) IBi: *Vinte peças.* Nota, quod ſi tempore, quo dictum fardellum fuit depoſitum, fuerunt ſinguli pan. ſpecifice, & nominatim conſignati, tunc etiam ſunt ſpecifice, & nominatim in Libelo petendi. Si vero tempore depoſitionis non fuit facti ſpecifica mentio, tunc eſt in arbitrio Libellantis exprimere panno, exiſtentes in fardelo, ut eſt caſus notabilis in L. 1. §. Si certa,